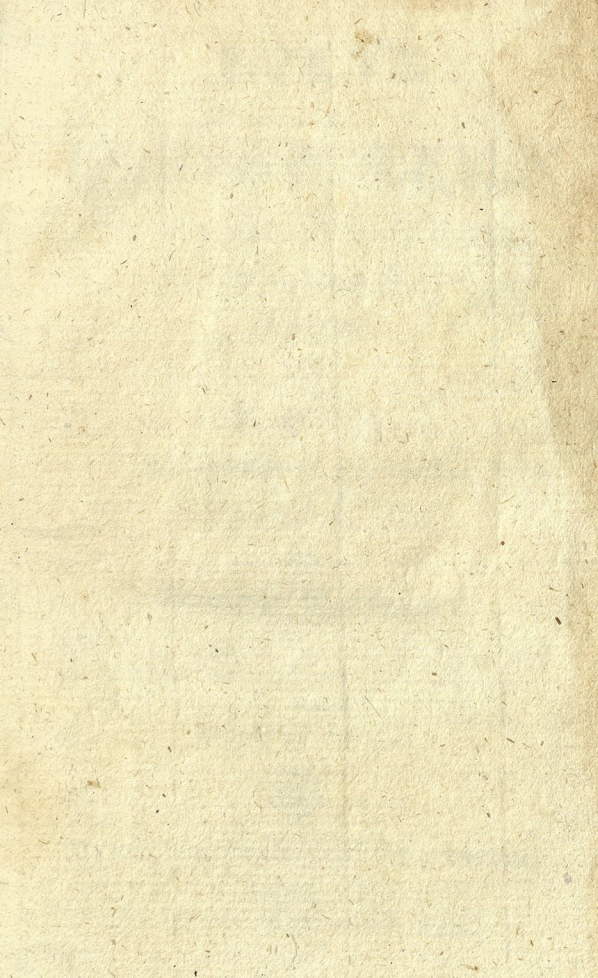
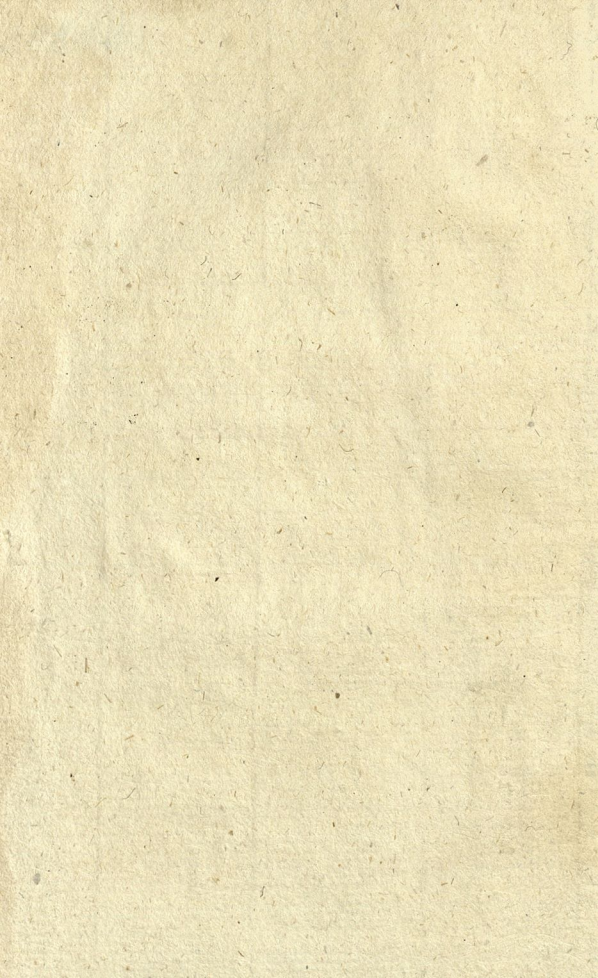

~~10825~~ II. C. d. 1. 2.

✓ 20842.

B U K V E

od

KUG INU BOLESEN

Goveje Shivine,

tih Ovaz inu Svin

popisane

sa

Kmetę

na povelje tę nar vikfhi

Gospodfke

od

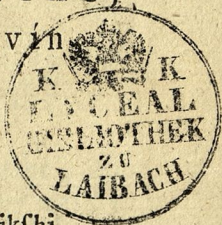
Joannesa Wolftajna,

Doktarja sa Arznijo, inu Ranoželnoft

Directorja inu vuzhenika shivinske arz-

nije v' zefsarskim krajlevim fhpitali sa

shivino na Duneji.

V' LUBLANI,
Per Ignaziu Kleinmajerju 1792.

1W-03005084

Lubi Kmetje!

Od dershánja tē shivine: od kug inu bolēsèn, katere vafho shivino teró, bom jest s' vami v' tih bukvah govoril. Tih falerjov, katere vy kmetje vezhi dejl per téj sdravi, inu bolni shivini doperneséte, je grosnu veliku, inu vsaki -- tudi ta nar majnfhi tih falerjov fhkoduje vafhimu pohifhtvu, inu vafhi shivinzi.

V' obenimu dejlu vafhiga Gospodarstva vy taku dalezh nasaj ne oštánete, kakor per

reži, inu dershánji tē shivine: sploh rezhi, vy od letęga nar majn saštópite. Vy ne posnáte forto, kakor bi jo imęli posnati; vy ne vejšte to gmajn shivino od tē shlahadne, od tē plemenicne ras-lozhit; vy eno s'to drugo smęshate; vy ne poahate na snaminja, na katerih se shivina posnāti more.

Vy ne ględate, kaku se tē shivali, katęre so fame febi zhes pufhéne, sadershę; ne ględate, kaj ta doja sverina dęla; komú se oginuje, koga se bojí: h' komú je nagnená: kaku ona sa zhędnoft svoje koshe, svojih dlak, svojga trupla, svojih udov fkęrby: kaj jo sdravo ohrani: kaku ona shivy, se redy, se pari, tę mlade varuje, inu pred sovrashniki, pred hudim vremeęnam, pred mrasam, pred mokroto,

kroto, pred nesdravo jèdjó, pred urshobi tih kug inu bolešen ohrani; na vse to vy ne poahitate, lubi moji!

Versíte vashe ozhy na kmēta, katèri v' novigradi dèla: katèri na vèrti fady: katèri p̄henizo, jèzhmen, rèsh, lan, inu druge shita obdeluje; al ny on v' svojim opravili dalje prišhal, kakor vy per reji vashe shivine? On to dobru sème posna: on ga od tiga frèdniga, inu zelú flabiga ras-lozhi: on posna semlo, inu vej, kaku se vsaka sorta sèmena sa sejo perpraviti more; on prevdari, kaj je sa en zhafs v' lejtí, kaj je sa enu vréme, on glèda na vsako majhino rèzh, katèra bi njegovimu shitu nuzna, ali shkodлива b̄ti mogla.

Kmét v' novgradi svoje tèt-
 té, kakor gartnar svoje derveſa,
 inu flanze poſná, inu tē dobre,
 od tih flabih ras- lozhi; obá
 vejſta, kaj jim nuza, ali
 ſhkoduje; kaku ſe po lejtí, v'
 jeſſeni, inu po ſimi ofkèrbeſti,
 inu vardevatí morejo. Le ſami
 vy ſe tē nar pèrvé, te nar bol
 nuzne kunſhti, s' ſhivino okoli
 hodit, nyſte navadili. Vy ni-
 mate obene paſhe, katèra bi tē-
 ga imēna vredna bla; obeniga
 hlēva, katèri bi imē eniga pre-
 bivalſha ſa ſhivino ſafluſhil.
 Vy menité, de je vſaka ſhivi-
 na, inu vſaka lukna dobra ſa
 hlēv. Dokler pak vy taku miſli-
 té, ne bote nigdar k' ſlahtni inu
 k' dobri ſhivini priſhli.

Letē inu druge falerje jeſt,
 inu obēden drugi ſhivínſki arzat
 nyſva v' ſtani, doli perpraviti;
 vy

vy famy, inu ta nar vikshi Gospodfka, snate letó fturiti. Vy se jim snate ogàniti, fkusi vafho marnost, vafho fkèrb, vafhu poahtanjé, vafho lubèsen k' navuku. Ta nar vikshi Gospodfka fkusi dobre inu ftanovitne postave: fkusi postave, katere fnoshèti inu njive taku rasdejle, de obènih pre vezh, obènih pre malu ne bode; katere pashe inu hleve ornajo; katere fture, de se bo shivina taku dershála, kakor sdravle inu nje natura imèti hozhe; katere timu vbogimu kmètu kamnitno fol sa njegovo shivino po lohki zèni perpravijo, inu taku naprej.

Aku vy tje rëgelze dershité, katere vam jest v' letih bukvah dam; zhe sa rëjo to nar bolsi shivino od vsake forte isvolité: zhe to ftaro, inu flabo
po-

pozhasi prozh spravité: zhe
 vfako shival dobru dershité, inu
 vardevaté, sa nej zhednost, sa
 sdravo jed, inu hlev fkerbité --
 potler bodo kuge, katere fizer
 zhes njó pridejo, jénale: potler
 ne bo drugih kug, kakor ka-
 tere natura fama, zhafs, inu
 nesdravu vréme naredy.

Bogejté moje opominuvan-
 je inu navuk! dershíte, inu do-
 polnite tiga istiga! — sa volo
 tega se nimate meni, ampak
 svetli Zefsarizi, **MARIJI THE-**
SJI, inu nje visokim fynovam
JOSHEFU TIMU DRUGI-
MU, inu **LEOPOLDU** sahva-
 liti. Tej pervi sim jest enikrat
 v' enim pogovori *) djal, de

*) V' Dezembri 1779, kadàr sim ji moje
 bukvize zhes vbijanje te shivine spi-
 fsane podelil.

vam hozhem ene bukve od shi-
 vinskih bolešen dati. „ To pi-
 „ fhi, je rekla, to nikar ne
 „ posábi; zhe raven jest ne bom
 „ doshivéla, kaj tvoje bukve
 „ tim vbogim kmętam nuzale
 „ bodo, bodo pak moji otrozi
 „ doshivéli „ Tę so bile besę-
 de te svetle Marije Theresije.
 Ona jih je takú gorke na moje
 fěrže poloshila, de jih nigdar
 — nigdar posabil ne bom.

Zhes fhtiri léjta, 1783,
 mi je JOSHEF ta DRUGI fku-
 si mojo vikfhi Gospodsko **)
 letó dęlu naloshil, od kateriga
 je vshęta pervá fkušhna v' fhejst
 jesikih na dan prifhla, inu eden-
 ajtkrat na novizh vtiskana bla.

**) Skusi to pervo zefsarfsko krajęvo
 soldafhko Gospodsko.

Letę bukve, katęre so fku-
 si grosno mujo inu dolgu lejt
 med vsimi tę nar bolshi ratale,
 vy dobitę od **LEOPOLDA** tiga
DRUGIGA. Vsemite jih s'
 zhaštjó , inu bodité njemu hva-
 ľeshni.

Per-

Perva Postava.

Kaj sa eni junzi inu krave se imajo sa rejo svoliti.

To pèrvu, kar imam s' vami, moji kmetje, v' letih bukvah govoreti, je od sberanja tih junzov inu krav sa rejo. Na tem vam je sa vólo nuza, kateriga vam ena dobra reja pernese, filnu veliku lesheozhe.

Od

Od tega sberanja pride , de lejpo , sdravo, mozhno, inu na tèr-pesh tèrdno shivino — — ali pak mehko, flabo, bolehno, inu ne shlahtno v' vashe hlève dobóte.

Shpendanje per kupuvanji dobre ali porédne forte , vam je fkoraj vse enu. Gmajn junzi inu kra-ve vafš kofhtajo fkoraj toliku , kolikur ti shlahtni ; obóje mórete ohraniti : obóje morete vardeřvati , inu ofkèrbèti : obojim klajo iuu pa-fho dati.

Ker je ta gmajn shivina od nature flabèjšhi inu bòl bolehna , kakòr ta shlahtna ali od pèrvih ròk doblena , taku potrebuje sa vólo flabósti inu vfhafanja tiga shivota vèk-fhiga vardeřvanja inu strèshbe ,

ka-

kakor ta sdrava, mozhna, inu shlahтна.

Ràslozhik med obęma je letá, Krave od shlahтne fórte, od mozhne nature, inu rodovine shive dalej, kakòr tę taku imenovane zvitarze; one so bólfhi sa tērpeš, bol rodovitne inu sdrave, kakòr so tę gmajn fórte; one pověrshejo bólfhi teleta, inu dadó bólfhi inu mašnějshhi mlęku; one dadó bólfhi inu ból shmahtnu mešú, mašnějshhi putěr, bólfhi lój inu bólfhi kóshe. Kęr je ta shlahтна shivina mozhnějshhi inu ból sdrava, kakòr ta gmajn, taku je sa vólo bólfhi nature tudi majn kushnim bolęšnam podvěrsheņa, kakòr una.

Zhe si pak shlahadne junze inu krave sberéte, obvarujete vy ne famú, de se fórtá ne svèrshe, ampak sapréte pôť tudi všem kushnim inu drugim bolèšnam, katerim je ta gmajn shivina podvershena. Ta mlada shivina poerba od svojih starishih sdravje, lepoto, tèrpeshe, to flabo inu možhno naturo. Od gmajn shivine pride gmajn shivina, od tē flabe ta flaba, od tē sdrave ta sdrava inu možhna: od tē neshlahadne shivine pride ta gmajn, ta smēshana ali zvitarska: od tē shlahadne pride ta lejpa, ta sdrava, inu ta sa tèrpeshe dobra shivina.

Ta ráslozhik, od kateriga jest tukaj govorym, se vy lohká is tēga navuzhité, zhe vy eno shivino

vino pruti drugi dershité, ali pre-
 misflite. Ta gmajn shivina je gró-
 be dólge dlake, drobnih nóg, vóf-
 kiga vratú, flaba v' hèrbti, v' steg-
 nih, inu v' krishi; nję ręp je dól-
 gu, inu tènec, slafti kę se sazhné per
 krishi; ona imá dolge, vófke,
 kręvlafti, inu gèrdu furmane roę;
 nję glava je dólga, neobtęsana,
 inu tefhka; nję zhelu, inu nófs fta
 fhiroka, o zhy majhine, vufhęsa
 mahadrave, gróbih dlak, gróbe ko-
 she inu debęle; ona imá en okorn,
 inu pozhasen hód; ima majhine
 mlęzhne shilize, inu majhinu vi-
 me; sa vólo svoje flabe nature
 męzhe, inu sguby ból sgodej sobę,
 kakòr ta od shlahtne fórte.

Ta zvitarska pride od smęshane shivine, tó je: od dobre, inu porędne: od tę male, inu velike. od bręsastih, inu ene farbe fórt. Ona pride od nesglihaniga sparjenja tih starih; postavim kadar domažhe krave h' ptujim junzam po pleme gredó, ali kadar velike ali frędne fórte junzi tę male forte krave vbręjijo.

Ta mlada shivina, katęra od takih starishov pride, ny podobna, kadar se vse zheš premišli, ne ozheťam, ne materam, de si lih od vsakiga nekaj imá. Skusi letó mnogu smęshanje ste vy vafhe fórte fkasili. Letó fkashejo tę mnogitere farbe, ta nesparjena fórta, tę prevelike, inu spęť pokvęzhene shivali v' vafhih zheđah.

Od shlahtnih junzov, inu krav se najdejo, kar velikóft amtizhe, try sorte: namrezh të male, të frëdne, të velike. Vëkfhi dejl so ene farbe, tó je, ali dimafte, tám-nú - rudëfhkafte, ali fvitlu - rudëfhkafte, inu five. Të dimafte imá Shvajzarfka deshela, të támnu - rudëfhkafte Engelendarfku Krajleřtvu, të fvitlú - rudëfhkafte Holendarfka deshela, të five Ogerfku.

Kakor se koli shivina ná farbi, podóbi, velikófti, inu forti lózhi, je vènder vfa od lejpe inu shlahadne fórte. Ti shlahtni junzi inu krave so vse lejpú furmane. Dlaka, s'katero je njih truplu pokritu, je vfa ene farbe, se fvejti inu je fajn, ali shlahтна. Oni imajo kratke, inu

mozhne roge : velike inu ognene ozhy : kratke inu tenke vufhesa : majhine inu lejpe glavę. Njih vraty io fhiroki inu s' dolgim shvadram zirani. Dolg , raven , inu mozhan je njih herbët , krish inu fteгна. Debel , visoku saftavlen , inu mozhan je njih reę , slasti per korenini ; te speredne nogę so kratke inu kitaste , ina te sadne fhiroke.

Prebivalzam na gorah , kateri imajo na planinah pashe , perporozhim jest to malo Shvajzarfko sfor-to ; Tem , kateri svojo shivino na hribe inu klanze sheno , to sredno sfor-to ; tim premoshnishim ludem na ravnim , inu na planim to vekfhi sfor-to.

Krave, katere so volam enake, nikar ne kupujte, sakaj nifonuzne krave, imajo malu, inu malukadaj dobru mleku: one hitru odstavijo: per dobrim vardevanji namęsi gori jemló, pak ne na nuzi.

Od krav, katere imajo vime grobe kóshe, terdú inu slu kosmatu, inu tenke mlęzhne shile, ne bóte veliku mlęka ne putra dobili: tudi ne po telęti per tej nar bolshi klaji.

Ali krave, katere imajo veliku, gladku, mehku vime, dolge fhtrihe, inu debele mlęzhne shile, dadó nar vezh inu tiga nar bolshiga mlęka.

Od hlevov ali shtall.

Kaj imate pèr sberanji vašhiv junzov inu krav męrkati, tó sim vam vshe povedal. Sdaj berite, kaku morejo shtalle, ali hlevi vshafani biti, inu pustite se previshati, de sdravje vašhe shivine ne pride samú od dobre klaje, inu postreshbe, ampak tudi inu ravnu takú od vshafanja tih hlevov.

En sdrav hlev móre na enim sühim inu sdravim prostori štati, inu zhe je mogozhe enu malu vishej od tal leshati. On móre svoje vrata inu ókna pruti sonzhnimu ishodu imęti. Po shtivili tę shivine, katęra je nótri, móre velik, prostorn, inu visok biti. On móre
 shtih-

Shiroke inu dofti okèn imëti. On móre biti fvitàl inu luftèn, on móre dufhke imëti, fkusi katëre fe smrad vunkaj fkady, luft sfrifha, inu fkus vlëjzhe. On móre imëti shlebë ali grabnizhe, po katërih fe fzavniza odtëka, dalej móre imëti en ftrop inu ftërho, de je shivina pred hudim vremenam, pred praham, inu mokroto obvarvana. En hlev, katërimu le ena od letëh làftnóft manka, ny sdrav, ampak en bolehen hlev.

Ti nesdravi hlevi fo majhini, nifki, vrózhi, nezhdni, smèrdlivi, inu tàmnny. Oni fo s'blatam, s'gnójam, s'praham, inu pajzhnami napolnjeni. Nimajo obeniga okna po ordengi: obeniga shlëba ali grabni-

nizha sa fzavnizo : obeniga dufhka, de bi luft fkusvlejkèl, obene svitlobe ; zhe se vse vkupej premisli, jim manka vse, kar k'sdravju inu sa terpesh të shivine tëkne.

Taku je vekfhi dejl vafhih hļevov vfhafan. Povsod fo oni majhini, niski, tàmny, blatni. Vsi fo vrózhi, všim manka svitlobe, lufta, perpravnosti, prostóra. Vsi fo presaparzhni : vsi fo nesdravi, kateri fo vrózhi, inu nezheđni.

Na vse, kar samóre urshobe tëh kushnih bolešen pogmerati, ali dolgim bolešnam perloshnost dati, posabite vy, kadar hļeve gori stavil te. Ta prostar, ker vekfhi dejhļevov stojí, je nisek ali globok, inu dostokrat s'mlakami obdán.

Per mokrim vremeni: per dol-
gim deshevji, v' jesi ni ali spomlad
plava vafha shivina v' blati, kadar
bo is hleva vun isgnana. Zeli hri-
bi od gnojá, inu jeseri od smerd-
livih lush inu mlak obdajo prebivali-
fha letih itvary.

Takufhne so vafhe ulize, hlevi,
inu dvorifha. Nizh bólfhi, ali
zhednifhi nifo ob letih zhafsih: nam-
rezh v' jesi ni inu spomlad pôta
po vafseh, gafse inu zefte po tere-
gih, inu majnfhih mestih, po kate-
rih vafho shivino tolikrat zhes dan
shenete.

V' letih rezheh ny malu fale-
nu; od tod pride, de je vafha shi-
vina flaba, mehka, bolehná; ikusi
leteh rezhy bodo urshohi teh bolesen

po-

pogmerani ; od tód pridejo kushne, inu druge bolesni, katere vas ho shivino ràsdèlujejo ; is letèh pridejo tē nadlòge, katere na tavshent vish more. De vy tega nozhete vèrjēti inu sastopiti : de vy tē nar nezhèdnifhi kraje, ta na bòl nagnusne hlevè inu dvorifha sa tē nar bòl sdrave dèrshité, je ena nesrēzha sa vaf : ena nesrēzha sa vafhe otroke : ena nesrēzha sa shivino, sa deshe-lo, sa zèlu Krajlèstvu.

Od pafh, ali gmajn tē goveje shivine.

Premiflite pafhe ali gmajne, kakòr eno èrbfhino, katèro so vam ti pèrvi starifhi kmetufhkiga stanú k' ohranenju vafhe shivine sapustili,
inu

inu vafš toifto vardeđvati navuzhili ;
 ne verjamíte , kar veliku vafših
 verštnikov vèruje , de fo tē prav
 dershane paſhe ſhivini ſhkodlive :
 de od njih boleſni ali ſhivinſka
 kuga pride , kaſera vaſho govedno
 vmory ; vèrjamíte veliku vezh , de
 paſhe tē nar bólfhi arznie vaſhi
 ſhivini dadó , kaſere je Stv arnik sa
 ſvojo domazho inu divjo ſhival v'
 ſelifha polóſhil , inu ſkril .

Premiflite vaſhe paſhe , kakór
 vèrte , v' kaſerih domazha , inu divja
 ſhival prebiva ; naredíte vaſhe ve-
 like inu male ſpaſhnikè , kakór
 vèrte : k' muſhtri , kaku jih imate
 narediti , naj vam flushijo tē ravne
 planine , paſhe na gorah , Thier-
 gart .

gartni, ali jagerfke ograje sa je-
lene, inu preshizhe.

Taku fo bile pashe per vashih
pervih starishih vshafane. Vashe
sedajne fo se vse svèrgle: vy ste
jih pustili konèz vsèti: one niso vezh
pasham podobne: njih veliku fo pu-
sttim gmajnam, ali kojnederskim
jamam podobne, nekatere mlakam,
nekatere pusttim pokonzhanim kra-
jam.

Se hozhete vy tè shkóde ogni-
ti, katèra is tèga pride, hozhete
vy tèm kushnim bolesnam pòt sa-
preti, katere se na takih krajih sa-
zhò, taku pobólshajte pashe: o-
mezhíte semlo: obdelajte, inu per-
Pravite jo, posejte seme nóter, ka-
tèru dobro travo, inu selisha sa
shiv-

vshiti perneſe : fkerbíte sa sdravo vodo : fkoplíte ſhterne , is katerih ſe more ſajemati , inu deníte koríta sraven , odvèrníte mlake inu moroſti , de ſe drugám odtekó : fkoplíte grabne v' mokrih inu niſkih krajih : ozhiſtite tekózhe vode od blata , katere ſo blisu paſh : ſtrebíte vodotozhe , de voda hitrejšhi potezhe : ſafujte luſhe , inu jame , v' katerih je blatu , jilouza , zhèrvjè , inu gnila voda , ali ſmerdliva mlaka ; vtàknite kole od selenih vèrb v' tè mozhirne niſke kraje : ſafadíte dreveſsa inu protje na peſkaſte grizhe , inu hribze , kateri majhinu germovje naredè , inu vaſho ſhivino pred muhami varujejo , inu njim ſenzo inu hlad dadó.

Po tēm , kadar jo v' jefšeni nó-
tèr v' hlěve vřtavite , morete vy to
fhkódo popraviti , katěro fo kèrti ,
fhpizhmahi ali kèrtize , desh , po-
vudnja , hudu vreme , inu vařha
shivina na pařhi po lějti naredili.
V' spomladi jih morete ozhiřtiti : to
fuho travo pořhgati , to gnylo fak-
febi ràstrěřti : gladesh , drugu ternje
inu řhavje poruvati , inu pokonzha-
ti , kar je sa šivino nesdravu , ali
ne sa vřhiti ; inu ne řměte popřej
tořřto na pařho gnati , dokler řónze
semle ne oğřěje , dokler jo desh
ne řpere , vreme tiga blata ne řzě-
ra , inu trava ledine ne pokrije.

*Kàdaj inu kakú se imá v' spomla-
di ta goveja shivina vun
gnati.*

Na tim zajti, ob katerim vy va-
she krave v' spomladi na pasho
shenéte, je uje sdravje po lejti,
inu v' jeseñi leshózhe. Ne puští-
te se od navade reğelzo naprej
pisati, ampak od dobriga vréme-
na, inu kadar vshe vidite, de je
dosti trave inu futra na pashi.

Ne goníte vashe krave inu vo-
je ne spomlad, ne pe lejti, ne v'
jeseñi tash sjutraj is hleva: napojíte
flehernu poprej s' zhisto frishno vo-
do; dajte vsaki kravi poprej en
majhin pufhel merve ali flame;
dajte vsaki shivini enu perishe otro-
bov, ali eno kepo s' soljó sme-
sha-

fhano; dajte všem enu málu futra,
inu ne posabíte nikoli na letó
ftrëshbo.

Ne shenite vašhe krave inu
vole ne spomlad ne v' jefsëni na
pafho, prejden fónze gori ne pride;
ne puftite obene glave bòl per-
zajtu is hlëva, dokler fónzc flane
ne fzëra inu semle ne obseje; po
lejti je pak v' letej rëzhi dengazhi.

Po lejti móre vašha shivina
vunkaj, kakòr se dan stary — inu v'
takih krajih, kër ny pafha po bórsh-
tih ali planinah, ali kër ny tekózhe
vode, more ob devetih sjutraj spët
domá biti: Potle ostane do petih
po poldan v' hlëvi; ne bòl sgudaj
kakòr ob letej uri snate inu móre-
te vy shivino na pafho puftiti.

Na mokre inu mozherne ali morastne kraje ne goníte nikoli vafih krav : oni so sa vfo domazho shival fhkodlivi. Lety kraji napólnijo pozhasi s' strupam govędno inu kojne , inu ovzę vmóreę hitru. Letę, namrezh ovze perpravijo taki kraji h' kosám , k' gnylobi , inu k' vodeni-zi ; ony so urshoh , de se metlaji saređę v' jętrih , tudi so urshoh , de v' kratkim zajti zęle zhęde shivlenje sgubę.

Ravnu takú, kakór pred mokrim inu mozhernim pafham , se morete vy tudi pred tęm od povudnje pomozhenim bati. V' blati , katęru od povudnje obleshy , tezhy fęme eniga gnyliga hudiga strupa , katęriga vrozhyňa obudy , inu potle selenje ali selifha fkasy. Leta strup

perneſe govędini grisho , glęn , kugo. On je shivini ſhkodlivifhi , kakor ta zherna flama.

Tudi po simi morete vy vaſhe vole inu krave enkrat ali dva-krat na dan na frej luſt vùn ſpuſti-ti , zhe jih hozhete pred ſimſkim boleſnam inu pred ſpomladajnfkim nadlogami obvaruvati. Svolíte ſi h' tĕmu tĕ nar jaſnejſhi ure tiga dneva , namrezh med edenajſto inu tretjo uro po poldan ; ſluſtajte v' tim zhafsi hļeva ſkusi tó , de vrata inu okna odprete ; napojíte potle vaſho shivino s' friſhno ſajęto vodo , inu kadar ſe je napíla , taku jo puſtite na dvoriſhi , ali na gaſsi taku dol-gu okuli jiti , noter de fama od ſebe v' hļev gręde.

Druga Postava.

Od kug, inu njih sort.

Kadar v' eni deshéli, ali v' enim kraji vezh shival eno bolęsen imá: kadar vezh krav ali volov, vezh ovaz ali fvin na enkrat, ali po versti sboly, tistikrat pravite vy, de je letó kuga, shivinška bolęsen, inu imate prov; tam pak vy nimate prov, kadar menite, de je ena fama taka bolęsen, katęra shivinzo podére.

Je veliku fort tę bolęsni, inu vsaka je drugazhi; vsaka ima kaj posebniga, kar tę druge nimajo.

Nekatére lę govędino popade-
jo : te druge pak ovze , konje , svi-
nje. Nekatére tęj mladi shivinzi,
druge pak tęj stari bol nadlogo
dęlajo. Nekatére fo take forte ,
de tim bol flabim fhkodijejo ;
druge pak take, de tę mozhne okoli
pernefsó.

Nekatére fo v' glavi , v' gobzi ,
inu v' gęrli : nekatére v' perfih , inu
nekatére v' trebuhu ; zelú parkli tih
volov inu krav od tę nadloge fraj
nifo.

Tę bolešni , katere se v' gobzi
snajdejo , se imenujejo bolezhina
v' gobzi , gnilóba tę zhelufti , ma-
jánje tih sob , mehurji na jesiki ,
rak na jesiki , bolešen tiga gerla ,
ali

ali gotanza. Leta sadna se pokashe v' dno tiga gerla , kër hude bodenze, kakor kuga , naredy.

Kadar bolësen v' snotrajnih deĵlih tih përsi tezhy , pluzha ali ferze popade , taïfikrat se imenuje pluzhniza , vnamenje tih pluzh , prisad tih pluzh , vfahnenu ferze.

V' trëbuhu primejo tē bolësnî zheva , jetra , sholzni mehur , ali vrano : od tēga pride bolësen , ali prisad tē vrane : skasén sholz inu jetra : kuga ali bolësen v' vampi : grisha ali bolësen v' zhevih : napęti trebuh. Bolësen v' parklih , tó je, ta zherni ovzhez , ali v' nogah , je taïsta , katęra parkle popade , inu jih v' zhafsih od mefsá lozhi.

Nekatére od tih nadlog so hudobne , giftne , inu kushne ; to je : od te bolne shivine ta sdrava to bolešen doby. Take forte je bolešen v' vampi : grisha : bolešen v' zhevih inu v' vampi : mehurji v' gèrli , ali noter v' dno tiga jesika : vùfhiva bolešen : grinte per ovzah , per govèdni , inu per kojnih. Druge pak niso kushne , de so raven dostikrat nevarne , inu zelú smertne bolešni.

Nekatére od tih nadlog vezhkrat regirajo ; nekatére bol po redkim ; nekatére le v' gvifhnih zhafsih. Nekatére vstanejo spomladi : nekatére po lejti ; nekatere le na jèfsèn.

Nekatére terpe is eniga lejt-niga zhafsa v' tiga drugiga: to je, is spomladi noter v' polejtje, is polejtja noter v' jeshen, inu taku naprej. Nekatére tistikrat hujshi ratajo: druge pak od njih terdovratnosti, inu zhe je vréme sa to, od njih hudobne lastnosti nekaj sgube.

Kakor je natura tih nadlog: kakor je kraj vshafan: kakorshni so pergodki, kateri se sraven pertaknejo: kakorshen je zhafs, sdrav, ali nesdrav: kakorshnu je dershanje, shivesh, shreshba, inu vardevanje te shivine, taku so tudi te bolesni bol ali majn shkodlive, vezh ali majn shivali pomore.

[*Od urshohov , od katerih tē bole-*
sni pridejo.

T ē bolešni pridejo od nesdraviga
vremēna : od nesdraviga shivesha :
od falerjov v' sadershanji : od po-
mankanja tē klaje.

One pridejo od nezheđnosti tē
shivine ; od nezheđnosti tih hļevov :
od pomankanja tē luzhi , inu od
nezhistiga lufta v' tihistih.

One se sazhnó , kadar je pre-
vezh shivine v' enim kraji , v' enim
hļevi v' kupaj natlazhene.

One se napravijo , kadar je shi-
vina flabu previdena , inu nemar-
nu vardeđvana : kadar na eni řezhi
pomankanje terpy , katera jo sdra-
vo ohrani : postavim , na kamnitni

foly , na sprehajaji , na friskni vodi , na lufti , inu drugih takih rezhęh.

Velika dersheozha vrozhina :
deshęlnu dersheozhu vręme : męglá :
toplu inu mokru vreme : topli nesdravi vetrovi , v' zhafsih take bolęsni naređę.

Poerbajo se tę bolęsni malu kądaj ; veliku vezhkrat od tih urshohov , katęre sim sdaj imenuval , sim pridejo . Lety urshohi truplu , kry , inu shanfte tę shivine skasę , inu taku bolęsni napravijo .

Nebú , tózha , inu take rezhy , katęre stare neumne babe obdolshe , nikoli niso urshoh .

Nekatéra shivina sboly, sa to kër se v' dolinah, v' mokrih krajih pafse: sa to kër se v' spomladi presgodaj vùn shéne: tësh is hleva goni, inu v' jęseni preposnu v' hlev nasaj pride.

Shivina sboly, sa to kër jo po simi lakoto terpęti, v' spomladi pak staro, gnilo, inu shlęmafto travo jęsti, inu snęshno vodo píti pufité.

Po lęjti shivina sboly, sa to, kër jo vrozhina martra, kër ji muhe, inu druge nagudofti nadlęgo delajo. Ona sboly, kër na pafhi obéne fenze, obéne vode, obéniga dervęsa, obene utize, de bi se spod vstavila, ne doby: kër se v' tej nar vezhi vrozhini po dnevi vun

goni, ob hladnim pak po nozhi, kadar bi se imęla vùn puftiti, noter v' hļevi pari.

Ona sboly, sa to kęr vafhe pafhe nizh ne velajo, fo gole, prafhne, blatne, polne mlak, sapufhene, s' ternam obdane, s' pajzhenami prevlezhene: kęr vezhi dejl ne enu fteblú take trave gori ne rafse, katęro bi shivina posheleęla, katęra bi njeę sa reęo, inu sa sdravje vteknila. Ona h' konzi greę: kęr se vezhkrat ftó shival na eno pafho shene, kęr bi se komaj ena sdrava shivinza sadofti napafsla.

V' jefsęni vafha shinina sboly: sa to, kęr na pafhi na meęft trave
me-

megló poshëra : flano , ali snëh jej :
kër jo dësh premózhi , inu mrafs
prevsame.

Po simi sboly , ali bolësen na-
lére : sa to , kër jo vy v' majhine ,
nezhëdne , niskc , smerdlive hlëve
sapërate : kër jej luzhi , prestora ,
lufta , oknov , inu vsiga , kar bi jej
podlëshnu inu sdravu blu , manka.

Po tih luknah jo vy noter v'
gnoj , v' pajzhine , v' blatu do shivo-
ta sakópate ; po tih jamah jo vy
zhes zëlo simo bres vardëvanja ,
bres strëshbe , bres lufta , inu luzhi ,
per flabim sënu , inu per flami ,
kakor arenke v' mlaki , lëshati pufité.

Vafha shivina sboly , kër vy
vafhe hlëve na mlake , inu prov
na

na gnoj postavite ; kër vafhe dvo-
rifha , vafhe poti , vafhe zëfte po
vafsy , ali drugih krajih ne zhëdite ;
kër vafhe inu njih blatu okoli njih
prebivalfha po kupih nabërate.

Vafha shivina konez vsame , sa
to , kër jej kamnitne soly ne dafte :
kër vezh shivali dershitë , kakor fte
jih v' ftani rediti : kër jej fkusi vezh-
nu mosenje ne famu mlëku is vima,
ampak zelú kry is shil vùn slë-
zhete.

Ona konez vsame , sa to , kër
një naturo ne posnate : kir të gmej
forte od tih shlahtnih ne ras-
lëzhi-
té : kër ne smiflite , inu ne prevda-
rite , kaku bi fe shivina fama sader-
shala , aku bi s' jëlëni , ali s' drugo
dojo sverino v' borfhti shivëla.

Ona

Ona konez vsame: sa to, kër jo ne zhëdite, ne vmijete, ne gëfhtate, ne oplaknite: kër ona doftikrat vezh blata na koshi, kakor melsá na kostëh, imá.

Ona konez vsame: sa to, kër jëj vfe forte napezhne rezhy noter daste: kër taku dobru sdravi, kakor bolni shivini pufhate: kër vezh na nji zelite, kakor jëj ftrëshete, kër jëj prevezh dela naloshite, inu premaru jëfti daste.

Boleşni gredó dalej med shivino, inu hujshi ratajo: sa to, kër to sdravo od të bolne ne lozhite: kër to bolno ne zhëdite, ne varðevate, inu jëj ne ftrëshete, kakor bi imëli.

One hujšhi ratajo , kër vy to blato , katëru od tih bolnih pride , prozh ne spravite : kër to kry , katera fe jim pufty , ne sakoplete : kër tẽ mèrtve prov ne sakópate.

Tukaj imate en dejl tih urshohov , od katërik tẽ bolëzni ali kuge pridejo. Vy bote is letëga sposnali , de ste vëzhi dejl vy fami urshoh , ne pak Bog , ne nebù , ne malopri-dni ludjẽ.

Jelëni , kofhute , sajzi , inu sploh vse sverine , katere vam pod rokami niso , le malukrat sbole : ku-ga jih malukrat sadëne , one le ta-istokrat konèz vsamejo , kadar na jẽ-di , na pitji , inu na sdravim vre-meni pomankanje tẽrpẽ ; le taisti-krat , kadâr ludëm — kadâr vam v,

roke pridejo, de vy s' njimi v' za-
ker hodité.

Lety falerji, katere vy per-
vashi shivini doperneyséte, popa-
dejo njih truplu: njih sdravje, njih
kry, njih shivlénje fkasę: jih bol-
ne stureę: inu naredę, de se jih ku-
ga prime. Na to visho, inu od tih
urshohov vezhi dejl teh nadlog fém
pride; Na to visho se bolesni na-
kluzhijo, vse to hudu se shivini
permeri, ta shkodлива materia se na-
bére, katęra fkusi merslizo, inu
vrozhino dostikrat strupęna rata.

*Od snaminjov tę bolesni v' vampi,
ali grishe, ali glęna.*

Bolesen v' vampi je giftna, inu ra-
da od ene do tę druge shivali grę.

Ona

Ona se perkashe s' shalostjo, sdaj vrozhina, sdaj mras pride, shival nagnenje k' jedi sguby, flaba ratuje, inu preshvekuvati neha.

K' malu po tim, kadâr ta bolesen vùn vdari, shivina korasho sguby, inu vse jej vpade; en strah, ena teshava jo obide, katëra se nalizi, na shivoti, inu na vñih udih posna. Të shivali vezhi dejl s' glavó trësejo, inu vse s' sobmy shkriplejo.

Njê ozhy kalne, vodëne, shlëmafte ratajo; sazhnéjo folsé tolzhitì, inu zhes ene dny jim ena shlemafta fokrovza vùn tezhe. Is noñiz se jim smèrkel: is gobza se jim flina zedy: na jesiki se blatu nabëra.

V' zhafsih fe jim na koshi vùn spahne , to je , garje, grinte , ali bo- denze dobó , v' zhafsih fe jim bule v' gobzi naređę.

Ob tim zhafsi one ježhati , kre- žhati , fe operati sazhnó : bolezh- na v' trebuhu jih popade , v' zhevih jih grise inu tęrga , inu k' malu po tim jih drifka.

Blatu , kateru od njih gre , je od konza řędku , inu shlemaftu ; k' malu po tim fe v' eno selęnkasto , rumęnkasto vodo preberne : dosti- krat tudi krivavu , fokrovzhnu ra- ta , inu grosnu smerdy.

Zhe tę perkasni bol hitru ena sa drugo pridejo , hujshi je bolešen , inu bol pred shivina konęz vsame ;

zhe bol pozhaſi , inu loſhiſhi pri-
dejo , tolkajn majnſhi je tudi na-
dloga.

Boleſen v' vampi fizer ny nikoli
majhina ; vſelej je ena nevarna ,
inu vezhi dejl ſmèrtliva kuga ; do-
ftikrat v'pętnajſt , v' dvajſset urah tę
nar mozhnejſhi krave , inu vole
okoli prinęſſe ; doftikrat jih ta tręti,
pęti , inu ſędmi dan vmory.

Kadār ta bolna ſhivina ta dva-
najſti dan doſhivy , je enu dobru
ſnaminje ; vùnder pak ſhe po tim
dņęvi nevarnoſt ni odſhlá ; ſhe lę
taſtikrat vezhi dejl odide , kadār
ſhivina ſazhne po klaji okoli bęr-
bati , toſto poſheletı , inu to kar vſhi-
je , preſhvękuvati.

Tę so tę nar ozhitniſhi snaminja per bolni shivini, katęra to boleſen v' vampi imá. Per tej mertvi fe vamp s'frovo klajo, ali futram napolnen najde, slaſti pak devęto-gobez. Tam fe eni fuhi shganzi najdejo, katęri fe kakor en prah sdrobiti puſte.

Sirſhnik je s'zhevmi vred' vus vnęt, pikaf, bol ali majn rudezh, vshnelkaſt, ali kakor drugazhi po-farban.

Doflikrat je vezh dejlov v' truplu vnętih, ali ſvojo farbo sguby; pluzha ſo v'zhafsih zherne: ſholzni mehur je groſovitnu velik, inu s' redkim ſholzam napolnen: vrana je zunaf, inu majhina. Serę je vezhi dejl kumernu, inu vednenu; raven tak je tudi jęsik.

*Od snaminjov tē bolešni na
vrani.*

To bolešen na vrani ne doby ena shivina od tē druge: ona tudi ne popade zēle zhēde, inu hlēve, kakòr se pèr bolešni v' vampi, na pluzhih inu parklih sgody; ona lē sēm inu kje skaka: tukaj inu tam eno shival pomory, inu nigdar vse ne prime. Vēzhi dējl tē nar bolšhi, inu debēlšhi krave, biké, inu vole popade: nar hujšhi je sa shivino od frēdne starosti: majn shkoduje tēj mladi, nar majn pak tēj stari, inu kumerni.

Ona svojo šrezh hitru opravi: hitru vmory: vzhafsih taku hitru, kakòr de bi s' ozhmy vtrénil: dosti-

krat shivina per klaji, na pafhi, na zęsti okoli pade, kakor de bi jo bil boshji shlak sadel, de si raven ozhitnu ny bolna bla. Snaminja, na katerih se ta bolęsen, pręden pride, vzhafsih sposna, so fame letę — nesmasnu poshelęnje tę klaje, poshřęfhnost, inu prasni trebuh, s'katerim shivina od pafhe nasaj pride, ali po jędi v' hlęvi stojí.

Kadar bolęsen bol pozhafsí naprejgré, v' zhafsih v' nekatęrih urah, v' zhafsih v' enim, v' dvęh, v' tręh, inu v' zhafsih fhe le v' fhtirih dnevh okoli prinęsse.

Shivina je sraven shalofstna, pak vunder ne taku tefhkiga serzá, kakor v' bolęsni tiga vampa. Jo nedere,

dére, ne drifka; nepokashe obéne bolezhine, zelu nizh, ali malu mra-sa, inu vrozhine, s'męram na enim kraji stojí, inu fhe okoli ne po-ględa.

Pozhafsí inu tefhku fopi: pije, kadàr fe jej piti da: zelú preshevękuje, taku dolgu, dokler jej.

V' zhafsih bule ali gerzhe do-by: v' zhafsih fhiroke otoke na per-fih, na trebuhi &c. Lety otoki nigdar dobro materio v' sebi nimajo, ampak rumenkasto vodo, ali erjavo, fkaséno fokrovzo. Kadàr fe perkravah na vimi, ali med stęgnami, ali ali pod plęzham naredeę, fe nigdar ne fzęlijo; kadar fe na vrati poka-shejo, so nevarni, inu kadàr gla-

vo noter vsamejo, smèrt prinesó. Samú tiisti otoki k'sdravju pomagajo, kateri se na herbèti, na flami, ali na sadnih stègnih vun spušte.

Urshohi tē bolēsni na vrani so pashe, po katerih je dolgu voda ftala, de so se skifsale; gnila, smradliva trava; velika vrozhina, inu pomankanje tē vode.

Malu shival svoje shivljenje ohra- ni, katere to bolēsen dobodo; vezh dejl konez vsamejo, de si raven bo- lēsen pozhafsi napre; grē; konez vsamejo, sa to kēr ti urshohi, od katerih bolēsen pride, ne samu vra- no, ampak zēlu truplu, inu kry v' shilah, prēden ona vùn vdari, skase.

Nizh , kakor premenenje , inu odlózhenje tih urshohov je v' štani , to sdravo shivino pred bolešnio , inu to , katęra je k' njeĵ nagnena , v' zhařsih pred smertjo ohraniti.

Vi moreté tedaj pařho premeniti : shivino po nozhi vun gnati , dokler je ta veľka vrozhina : s' otrobno vodo , s' pulfram , řalitarjam , inu s' foljo napajati : hleĵve vezhkrat pozhęditi , s' řriřhno vodo kropiti , inu hladiti : teĵ bolni shivini mozhnu řoleno vodo od dróba tiga řená trikrat na dan po polizhi dati : pred vřim pak jeĵ morete řhnoro , ali teloh savleĵhi ; zhe to pred řturité , bolřhi je sa shivino . To narbol nevarnu v' teĵ boleřni je puřhánje : leto volam , inu kravam řhko-

fhkoduje : tē sdrave naredy bolne ,
inu tē bolne vmory.

Zhe hozhete to mertvo shivino
gori djati , bote eno mehko , na-
pihneno zhes naturo veliko vrano ,
polno ene gofte , zhernkaste , erjav-
kaste krivy , katęra se pęni , najdli ;
fkoraj raven taka je kry v' tih vel-
kih shilah , inu tudi mefsó , kadar
se shivini kosha doli potęgne. Le-
tó se ne smeј pred sturíti , kakor
kadar je vshę truplu merslu ; potle
pak se more hitru sakópati , pred
kakor je mogoze ; sakaj de si raven
ta sdrava shivina od tē bolne to
bolešen ne doby , je vunder ta zę-
knena shivina grosnu nevarna sa to
shivo.

*Od snaminjov tē bolešni napetiga
trebuha.*

Ta bolešen fe doby spomladi, inu po lejtji; fe doby, kadar fe shivina tēsh na pašho goni, inu vamp s' mlado, nesrelo, ali maštno travo, s'detelo, inu drugo pašho take forte zhes mafso napolni.

Po lejtji fe doby, kadar fe pašta premeny, inu shivina naglu is ene kumerne na eno mafno gnana bode. Ona fe pokashe s'napuham, s'otokam tiga trebuha od snotraj do svunaj. Ona pride od vetrov, kateri so v' vampi, inu zhevih saperti. Zhe fe ti vùn nespravijo: zhe ne grę mehku od nje, taku vetrovi ta trebuh grosovitnu napnéjo.

Do-

Dostikrat ga le na eno plat bòl shenó ; dostikrat trëbuh zhes hërbèt vùn stopi , slasti pak na lëvi plati.

Skusi ta napùh fe trebuh bòl ali majn naresen raslëzhe : shivina tëshifhi sópi , inu zhes nekatére dny kouz vsame , zhe vetrovi svo-jo pôť ne najdejo.

Tej bolëśni fe lohka naprej pride ; ampak osdraviti jo je tefhkú — tefhkú tudi vshe per sazhetki. Trebuh s' kakfhno gorko plahto , ali s' kojnfko odejo okladati : shivino s' flano vodó od droba tiga sëná v' zhevú fhtërkati : pufítí, de fe pozhasi , ampak vëdnu prehodi : pol mlëka inu lanëniga volja , lashkiga volja ali fala po mafsëlzi, vsako uro

noter vliti ; letę fo tę nar bolfhi arznije , zhe se ob zhafsi nuzajo.

Vse mozhne shgane vode , naj bodo kar sa ene hozhejo , bolešen hujfhi naredę , kadär je vsheę eno gvifhno mafso dofęgla ; trebuch videozhe smęram bol napęt rata , inu ta bolna shivina konz vsame , zhe se jej na drugo visho nepomaga.

Nizh drugiga , kakor vbod , sna shivino taiflikrat per shivlenji ohraniti — zhe se prov s' pametjo , inu v' pravim kraji naredy.

To nar bolfhi orodje sa letó je ena fhejft pavzov dolga , sa enu gosje perú debęla , inu okrogla jęgla , na konzi s' eno na try plätý resheozho fhpizo , v' enim jekle-
nim

nim ali mefsengastim rorzhi fkrita, na tako visho, de se samú konzi vùn vidiyo. Leta jègla fe s'rorzham vred sgor tiga sadniga rébra inu stégnov na levi plati tiga trebuha v'vamp safady : po tim fe jègla vùn slèzhe, rorizh fe pak noter pusty. Skusi ta rorizh fe vetrovi pozhasi vùn spustę.

Kadàr pak napùh ne pride od pashe, ampak od ene druge bolesni, taiftikrat ta vbod nizh ne nuza; to bolna shival vselej konz vsame.

Napuhu fe na to visho naprej pride. Vgànte fe tim urshoham, kateri shivino napnó, inu ne goníte jo tësh na novo, inu mastno pasho.

*Od snaminov tē bolešni na pluzhih,
ali pluzhniže.*

Bolešen na pluzhih se doby fkusi zēlu lejtū: ona se sna dobīti spomladi, po lejti, v' jeseņi: inu tudi po simi.

Ona je ena vrozhinska bolešen; sa to keŕ fkoraj raven tē snaminja, kokòr ena druga vrozhinska bolešen, imá; inu sa tēga volo ludjē, kateri shivinski arzati niso, jo dostokrat sa eno drugo dershe. Jest vam hozhem tedaj nar pervizh poveđati, kaj se v' truplu ene mertve shivali doby, kadàr se gori deņe.

Vsi deĵli, kateri se per tih sgoraj popisanih bolešnih bolni inu fkaseni najdejo, so per tēj bolešni
(sploh

(sploh rezhi) sdravi; aku pak vy pèrfa gori sręshete, bote v' tihistih eue prov erjave, ali pepęlnate, ali tèmné, ali zhèrné pluzha najdli.

Zhe je shivina hitru konz vse-la, to je, od tretiga do petiga, shęstiga, sedmiga dneva tę bolesni, taistikrat se pluzha ali zęle, ali zhes polovizo, ali le na eni plati bol ali majn zherne; aku pak she pręd okoli pade, postavim, ta drugi, ali tretí dan, taistikrat so s'zhernimi, inu erjavimi blékami obdane, malu kàdaj pak zelú zherne.

Take pluzha so veliku bol teshke, inu terde, kakor tę sdrave. Kadar se noter vręshe, se vse polnu zherne inu goste krivy najde, inu

to menite vy, de je prifad, ampak ny; tē prifadu enake snaminja pridejo od tē huđe bolezhine, katera je kry od konzov tih shil no-ter v' frēdo tih pluzh gnala.

Kadar shivina ta dvanajsti, ali fhtirinajsti dan po bolešni doli stopi, taistikrat so pluzha mozhnu erjave, inu bol tērdę, kakor popręd; vzhasih so tukaj inu tam zelú tērdę: v' zhafsih so kafhnate, pęskaste, inu fkoraj vtērjene.

Aku fhe posnejshi doli stopi, postavim, ta ofemnajsti, ta eden inu dvajseti, ta sedem inu dvajseti dan, taistikrat so pluzha k'rębram per-rafhene, ali so gnile, ali se gnoję, ali so s' eno nezhdno shul-

zo polno jamiz inu dolin, v' kate-
 rih se ena gnila voda, ali smradli-
 va fokrovza najde, prevlezhene.
 Lete snaminja najdete vy per mert-
 vi shivini, katera je od bolešni na
 pluzhih konz vsela. Per tej bolni
 bote od sazhetka samerkali, de jej
 dlaka po konzi stojí, de so ozhy
 goręzhe, inu natękle, inu de jo
 mrasliza grosnu imá. Bote vidili,
 de se nossnize, inu flami tiga tre-
 buha grosnu pregibajo; zhutili, de
 ferze filnu tozhe; flifhali, de shi-
 vina kafhla, inu vsakikrat obzhutek
 te bolezhine pokashe. Bote samer-
 kali, de se bol po redkim doli vle-
 she: de majn leshy, inu teshifhi
 okoli febe ględa. Taista plat, ker
 nar vezhkrat, inu nar dalfhi leshy,
 inu

inu kamer nar loshifhi okoli poglę-
da — je ta bolna.

V' glęni vam shivini k' malu od
sazhętkա folseę is ozhy tekó ; malu
posnejfhi jej en shlēm is ozhy , inu
fmérkel is nofsuiz tezhe ; ter jo
dére inu drifka. V' pluzhnizi vse
tę nadloge ne pridejo , fvunaj vsheę
na sadnje , inu aku bi glęn tudi
sraven bil. Zhe je ta sraven ,
bolęsen med drugo shivino rada na-
prej gré ; zhe so pak pluzha same
bolnę , bres glęna , se ny tręba
bati , de bi bolęsen napręj fhla.

Kadar se is konzov tih malih
shil prevezh krivy , ali prevezh
bęliga shánfta noter v' gobovo spra-
vo tih pluzh zędy , taiftikrat more

shivina konez vsėti — slafti pak ,
zhe fe kry vùn zèdy.

Zhe pak ny kry , ampak le en
bèli shanft , kar fe je vùn szedilu ,
inu zhe ta bolna shivina pruti kon-
zu tẹ bolęsni fkusi nofs inu gobez
en shlèm vùn męzhe , taiftikrat fi
shivlenje ohrani , ali pak jętiko do-
by , ali nadufhna rata , ali pluzha
sgnijó. Enu ali drugu fe sposna ,
kadar shivina po bolęsni s'miram
bol kumerna ratuje : vezhkrat ka-
fhla : kratko fápo imá : inu kadár fe
nofsnize inu flam filnu pregibajo.

Obęna shival , per katęri vy
tẹ snaminja narajmate , ny sdrava ,
naj ona jej , pijé , vtisne , ali pre-
shvękuje , koliku hozhe.

Vfaka shival konz vsame, ka-
 teri ozhy noter vpadejo: kalne inu
 vodene ratajo: kateri en krivavi
 shlem is nofsá tezhe: katera glavo
 na ravnost vùn moly, nofsnize slo
 narasen vlezhe: gobez odpera, inu
 fe peni, kadar sópe: per kateri fe
 enu godenje inu gergranje v'perfi
 zhuti: katero derfa dolgu imá: ka-
 teri trebuh otezhe: katera po
 zelim trupu mersla rata, inu ob-
 zhutik po vfih vudih sgùby.

Kadar pak ta bolna shival mozh-
 nejshi, glafsnejshi, inu bres bole-
 zhine kafhlat sazhne: kadar jej je-
 fik bol vfhnel, kerpèk, inu fhpi-
 zhaft rata; kadar fe vezhkrat, inu
 globokejshi v' nofs lishe: majn po
 goftim s' sobmy fhkriple: loshifhi

šópe , nofsnize , inu flam majn pre-
 giba : kadar lohka inu bres kashlanja
 na obe pla y okoli poględa : kadar
 teloh velik otok naredy : inu veli-
 ku beše sokrovze da : kadar ga shi-
 vina rada oblisuje , inu , kadar se
 savležhe , veliko bolezhino obzhuti ;
 kadar nagnenje k' klaji , slasti pak
 k' tej navadni supet pride , inu vfa-
 ki dan rafse : kadar se mleku poka-
 she , inu shivina bol jafsna rata :
 taistikrat snate vupati , de se bo ona
 osdravila .

Sa pluzhnizo se veliku inu vse
 forte arzny svętuje , hvali , inu nu-
 za ; ali malu je sa refs nuznih . Te
 nar bolshi , katere jest posnam , so :
 en dolgi teloh , kateri se na perfiš
 savležhe : shgánje te koshe na per-
 fiš

sih s' enim kakor en tolar fhiro-
kim, inu kakor en pèrft debèlim
gorèzhim sheleşam na enim, ali
dveh krajih; zhifti inu frifhni, pak
vunder ne premersli lùft; pjazha is
otrobov; pjazha is droba tiga fèna
s'foljo inu mali fterdy smèfhana:
hrèn s' fterdjó; kifle jabuka; zhèd-
noft; klaja, kakor jo ta bolna shi-
vina imèti hozhe; dobra ftrèshba,
dobru vardevanje, inu poterpesh-
livoft.

Nar bol gvifhnu teloh fvojo
dolshnoft ftury, kadar fe k'malu
od konza, to je, kakor hitru fe
bolèsen zhuti, savlèzhe, dokler
shivina fhe fvojo mozh v'truplu,
inu sdravo kry v'shilah imá. Skusi
pufhànje fapa fizer lofhifhi rata;
am-

ampak leta pomozh le en kratki zhas terpy, ker pufhanje le kry is shil, ne pak is fręde tih pluzh vùn spravi.

Tudi od tej bolešni shivina tę frędne starosti nar vezh terpy; nar majn pak ta stara vshe szerana; nar loshifhi jo breje jenize preterpe; nar teshifhi fi ta debela shivina vùn pomaga. Nar bøl je ta zherna, zhernu - erjavkasta, inu rudezha shivina k' tej bolešni nagnena — leta pak, katęra imá farbo, kakor ena koshuta, nar majn.

Od bolešni tiga pojanja, ali od taku imenuvanih franzosov per goveji shivini.

Bolešen tiga pojanja, prov rezhi,
ny

ny obéna boléšen ; ona je le to-
varfhiza od ene druge nadloge,
katéro na nemshkim , pak tudi ne
prov , franzose imenujejo.

Jest pravim , pak tudi ne prov,
sa to ker oni menijo , de je raven
ta boléšen , kakor franzosi per zhlo-
vèkih.

Pak ny ta boléšen : sakaj ona se
ne naredy per shilah tiga framú per
bikih inu kravah.

To je ena posebna nadloga,
katéra se le te govéje shivine , ka-
kor vshenki teh svín , prime.

Ona ima svoj sedesh v'perfih',
inu v'trebuhu ; tam se naredy en
kup tih bradaviz , katere , kakor ena

kępa, na pluzhieh , ali na perfih , ali na mręshi visijo , inu fo s' eno shlę-
maſto koſho obdane.

Ta huda ręzh grosnu dolgu terpy ; shivina , kaęera je s' njo obdana , doftokrat pęt , shejft lejt okoli hodi , de ne zęrknę ; ję , pak jej dofti ne vtękne.

Kęr taka shivina vaſhimu goſ-
podarſtvu vſelej fhkoduje , je tedaj tręba , de ſe pomujate , to boleſen prov dobru ſpoſnati . Ona na dan pride s' velikim nagnenjam , s' vęzh-
no shęlo k' pójANJI . Per nekatęrih
kravah pride to nagnenje vſaki mej-
fez , take krave na nęmfhkim ime-
nujejo mejſſezhne jeſdarize . Per
malu kaęerih to nagnenje po pojANJI
jęna ;

jena ; sakaj malu jih je , katere go-
ri jemló. Vezhi dejl fo nerodovitno.
Aku se vunder sgody , de katera
breja rata , taku potle supet dve ,
tri lejta prasna ostane.

Kadàr vshe en zhafs v'tej na-
dlogi naprej shivy , sazhné kafh-
lat ; vunder per tim she dobru vùn
vidi , je dobre vole , rada je , inu
bi se s' miram rada pójala , kakor
popred.

Dolgu po tim dlake sgube svo-
jo svitlobo , truplu svoje melsó ,
inu ozhy svoj ogèn. Kafhel , ka-
teri je od konza moker bil , s'mi-
ram bol fuh rata , kakòr tudi truplu
s'miram bol doli jemle. Skusi le-
tó se ti taku imenuvani mastni fran-

zosi od tih fuhih ras-lozhijo. Sploh rezhi, ti fuhi niso drugiga, kakor ena bolešen, katëra od tih maštnih pride.

Kakor hitru letó samerkate, jest menim, kakor hitru shivina sazhné per dobri klaji kumerna ratuvati, taku jo le hitru prozh deníte; ona saštojn v' hlevi stojí; saštojn ję, inu se nigdar vezh ne redy, de bi jo vy fhe taku pitali.

De bote pak prov vëdili, de vafhe krave to bolešen imajo, poglejte nję ozhy: v'tim belim bote ruderzhe lifse samerkali, katëre zhes dalje vëzhi ratajo, kakor bolešen starfhi rata; ozhy fame pak bote blëde, kalne, bres fvitlobe, inu shivlënja najdli.

Zhe v'tim zhafsi shivino s' perft-
mi od spredaj v' shlizhizo vtifnete ,
bote vidili , de shivina leto vtifkan-
je nemore terpeti , ampak fe nasaj
taku delezh ogiba , dokler jej ke-
tene , ali fhtriki , kamer je perve-
sana , perpustje .

Leto snaminje vafs ne bo nig-
dar golfalu : onu fe vselej taistikrat
samerka , kadar je bolešen vshe prav
huda ratala . Pride pak od tega , ker
fe okoli dufhka v' perfih veliku kep
naredy , katere fapo teshe , kadar
fe od svunaj pertifnejo . Nekatere
od tih kep snate zhutiti , zhe jih
prov ifhete .

Nar bol so krave k'tej bolešni na-
gnene ; veliku majn biki , nar majn
pak

pak voli. Ti sadni, to je, voli, vafs morejo preprizhati, de po goftu pojánje, kakor na nemfhkim menijo, ny urshoh od tē bolesni, kēr se voli ne morejo pójati: inu so vezhi dejl vshe v'tej pervi mladofti rēsani bili.

V' zhetèrtim, inu v' pētīm lējti ta bolesen nar vezhkrat vùn vdari; v' tih lējtih ona kravè, bike, inu tudi vole prime.

Od konza se le na enih krajih pokashe, to je, na pluzhjih, ali na persni koshi, inu ne ftury zēlu truplu bolnu. Leto rēsnižo mi bōte radi verjēli, kēr vafs shivina sama preprizha. Ona per tim fhe brihtna oštane, inu se vam sdy, de je
fhe

šhe vezh ogná dobila ; një truplu pred gori, kakor doli jemle ; dlake se jej svētijo, inu udi svojo mozh, katéro fizer imajo, ohranijo.

Dokler je shivina taku vřhafa-
na, snate një mešó shiher jeřti.
Kakor hitru pak dlake sazhnó svojo
svitlobo sgubíti ; se vřiguvati, inu
po konzi řtati ; kakor hitru jej me-
šó vpade, udi trudni ratajo, inu
mersliza pride, se tudi te popreř-
řhne dobre lařnosti tiga mešá ska-
se : vře ne duřhy vezh, kakor fi-
zer, inu vam tudi ne vtękne. Keř
je taku mešó vselej nesdravu,
taku vam tudi vselej řhkoduje, aku
ga jeřte.

Ta nadloga se, kar jest vejni, raven na to visho narędy, kakor gvishni odraselki na kosteh per kojnih, ali gvishne mėsene bradavize svunaj na koshi. Kadar shivina, katęra letó doby, nję starost dofeshe, inu kadar je seme k'takimi odraselki vshę sręlu, taistikrat letó sazhne rasti; ta kraj, kęr se je prijęlu, se sazhne pozhasi vnęmati, rudezh, inu bol męhęk, kakor fizer, ratuje, inu k'malu po tim majhine męsnáte bradavize gori bodó; letę so od konza mehke, inu slo rudezhe, potle pak zhes dalje bol blede, inu tęrdę ratajo, inu na sadnje se taku v'en krędaft kamen premenó. Malu bradaviz vezhi rata, kakor enu konopnu sęrne, ali kakor

ena frëdna glaviza od ene knoffize ;
 vëzhi dejl taku majhine , kakor enu
 profënu sërnu , ofstanejo , inu vkup
 višë , kakor grosdje , tër fo vëzhi
 ali majnlhi po shtivili tih jagodiz ,
 inu po tim , kakor fo mlajshhi , ali
 starshhi , sdaj erjavu - rudezhkaste ,
 sdaj rumene , sdaj pepëlnate , sdaj
 zhernkaste vùn vidijo .

Shtebël , na katerim višijo , je
 per nekaterih prezej dolg , per
 nekaterih prov kratk ; nekaterë ga
 zelù nimajo . Nar dalshhi je vfelej
 per tëh , katere se pluzh primejo ,
 nar krajshhi pak per tëh , katere na
 mrëshi , inu na zhevih višë .

Od kod ta bolësen pride , je
 teshkù sadëti . Jest një urshoh v'

krivý íhem. Jeřt jo dersnym sa eno boleřen, kařera fe poerba ; kařera od tiř starřhih do mladih napreř greř, kakor nekatere vrozhinke boleřni per kojnih.

Rezíte vy kar hozbęte, jeřt ne bom nikoli drugazhi miřlil. Nikoli ne bom fvetuval, enu teře gori redíti, kařeriga mater je teř taku imenuvane franzose imeła, naj bo řhe taku lepú, ali dobru. Jeřt pravim teře od ene krave, kařera je to boleřen sa reřs imeła, kadar je breřa bla.

Na vřhafanji tiga kraja, na sadersřanji, inu na klaji, kařero shivini daste, je leshezhe, de ta boleřen pred ali posnejřhi vún vdari - de vezh ali majnkrat na dan pride.

V' goràh je fkoraj zelú nesná-
na ; na vikfhih krajih se le malu
kàdaj , inu per shivini , katęra v'
frazofti shivy , nikoli ne narajma.
Le v' ravnih , inu niskih krajih : le
tam , kęr ste navajeni v' hlęvi klad-
diti , kęr je shivina v' tėsnih , inu
niskih hlęvih sapertá ; kęr se malu
kadaj vùn na luft spufty , inu s' mi-
ram ftati more : le tam , kęr se ve-
liku gnojénih fnoshęt , máftne tra-
ve , inu fladkih sęlifha najde , leta
bolęsen regira. Per malėnih se do-
ftikrat nerajma , per hifbah , kęr ol
dęlajo , je pak zelú domá.

Jest ne verjamem , de se katę-
ra arznya sa to bolęsen najde , ka-
dár je vshe dalezh sęgla ; jest tudi
ne verjamem , de se shivina vezh

osdraviti more, kadar v'tej bolešni kašhlati sazhné.

Per taku imenuvanih maštnih franzofih se pušhánje nar bol sve-
tuje; nekateri menjo, de se ta bo-
lešen odpravi, kadar se shivini vezh-
krat pušha; ampak, kar sim jest
fkufil, letó nepernese drugiga
nuza, kakor de kašhèl sa en zhašs
jèna. Per tih kumernih franzofih
je pušhanje vselej fhkodlivu.

Purgíranje s' vfraním korènam,
ali s' drugimi rezhmy fizer vampe,
inu zheva sprasni, ampak bolešni
vunder nèzh ne stury.

Kar vam jest k'malu od sazhèt-
ka te nadloge svetujem, ny drugi-
ga,

ga, kakor frifhna apnena voda, zhe jo tej bolni shivini vsaki dan enkrat s' tim vréd, kar na dno ostane, na mejft tē druge vode piti dafte.

To nar bolshi pak je, de tako shivino ob zhafsi prezh fpravité: de obénu tele gori neredité, katēru je od ene s' to bolšnjó obdane krave padlu; inu de urshohe tē bolšni na ftran fpravité. Vy jih pošnate, letē urshohe: jeft fim jih vam vshe sgoraj povédal; to fo tē nífke inu máftne pašhe: pre gorki hlēvi; pre vezh klaje, slafti zhe je pre dobra: pomajnkanye tige lufta, inu prehojénja: inu ta faler, kēr klajo pre malukrat premenité, slafti pak, kēr shivini s' miram v' hlēvi kladete.

Od snaminjov tē bolešni v'gobzi.

Bolešen v'gobzi je vezh fort: per nekatéri se shivini vùn spahne, se narede f'korje ali garje na svunajnih dejlih; per nekatéri mešó nad sobmy mehkú, inu vpadenu rata, je vse drugazhi, kakor fizer, sazhue smerdēti, inu v'zhafsih se sobjē majejo, vzhafsih pak tudi ne; per nekatéri se narede bodenzi, bule, inu gobe na jesiki, inu na straneh noter v'gobzi; per nekatéri tudi bule, ali kushni bodenzi v'dno tīga jesika.

Dostokrat ena ali druga leteh bolešen sama ostane; dostokrat se pak tudi s'drugimi bolešni sdrushi, nar vezhkrat glēn sraven pride.

Shi-

Shivina, katera je na tim bolna, pervizh sazhne pozhafsi jesti, inu k' malu klaji zelú odpovej. Ona doby en flinaft, vmasan gobez: mefsó nad sobmy sguby svojo farbo, sobjé fe sazhnejó majati: sapa dufhy, ali smerdy: shivina je trudna, shaloftna, bolna viditi.

V' tim stani ona terpy vezh, ali majn, je vezh ali majn bolna, kakor je natura tē bolešni bol, ali majn huda, inu urshoh tēiste bol, ali majn terdovráten.

Kushni bodenz v' gerli, na dno tiga jesika, to bolno shivino okoli prinéise; bule, katere se s' glenam, ali s' grisho vred v' gobzi, inu v' ritneki snajdejo, pomenijo eno smertno bolešen.

Kadàr mefsó tih bul pepelnato farbo imá, je hudú; kadàr je erjavu, inu smerdlivu, je fhe hujfhi; nar hujfhi pak jé, kadàr se bule ne zhiftijo, naprej gnijó, inu tē male v' tē velke se v' kup slijéjo.

Kadàr mefsó tih bul rudēzhe, inu kèrpko rata, kadàr lēpo shivo farbo doby, taiftikrat se shivina pobolsha; kadàr pak is tih dejlov, kolkerkrat se jih eden pertakne, kry tezhe, je hudu snaminje; enu snaminje, de se bo shivina, pozhasi, tefhkú, ali zelú ne osdravila.

V' letēh bolēsnih se more ta sdrava, inu ta bolna shivina doftikrat na luft pelati, inu vezhkrat zhes dan s' ofoléno vodo napajati;

tēj

teј sdravi se more sdrava klaja ,
teј bolni pak taka јed , katero ni
treба veliku shvézhit , dati ; pošta-
vim , fok s' moko , otrobe , kruh.

Tim bolnim se more gobez
tri ali fhtirikrat na dan s' soléno ,
inu s' јesiham mešhano vodó , ali
s' vodó od kuhaniga roshmarina do-
bru smyti , inu po vsakim vmivánji
se bule s' soléno sferdjó pomashejo.

*Od snaminjov tiga zherniga ovzhi-
zha , to je , te bolesni na parklih.*

Ta zherni ovzhizh , ali bolesen na
parklih po leјti vùn vdari . Ona pri-
de v' veliki vrozhini , inu јena , ka-
dár vrozhina doli vsame.

Vzhafsih je fama , vzhafsih je bolešen tiga gobza sraven ; kadàr je ta sraven , je nevarna , kadàr jo ny , je bol ali majn hudobna.

Shivali , katere to bolešen do-
bè , sazhnejo na enkrat fhepati : parkli
ratajo vrozhi , bolezhhi , inu vnèti :
mefsó na tihistih otèka : otok naredy
merslizo , katèra v' zhafsih le na
enim kraji ostane , vzhafsih pak po
zelim shivoti vrozhino , inu vrèlo
kry stury.

Po tim se naredè bule , is katè-
rih se ena smèrdliva fokrovza vùn
zedy : se naredè noter med parkli ,
ali na konzi okoli parklov , ali pak
povsod.

Vselej se ta roshnāti dejl od koshe, s' katero je prevležen, lozhi. Ta odlozheni rog se more k'malu odręsati; zhe se ne odręshe, snajo parkli prezh pasti.

Kadār se to sgody, je hudú; sa to se more temu ob zhafsi naprejpriti. Nar bolshi je, de se shivina v' eno tekozho vodo postavi, kadār fhępat sazhne, ali pak de se ti bolni dejlji prov zhędnu, inu pogostim s' frishno vodo smijejo; ali de se jej parkli po vřakim kopánji, ali vmivanji taku dalezh, kakor vrozhina inu otok řęshe, s' jęlovzo, inu vodó, k' kateri se pol shlize je. řsiha od řrebęrne pęne vlije, k'malu inu prov debęlu namáshejo.

Kakor hitru leta jèlovza fuha rata, se k'malu s' ravnu letó vodo namozhi, inu kakor hitru otifki vùn vdarijo, se supet s' ravnu letó vodo dvakrat na dan vmijejo.

Tahu se naprej dèla, dokler se parki ne osdravijo. Od snotraj se shivini obéna druga arznya ne da, kakor kamnitna fol, sa lisati. Leto arznyo, inu goštu kopanje v' tekozhi vodi ne le samú ta bolna, ampak tudi ta sdrava shivina poterbuje, dokler vrozhina terpy.

Kadàr ta neha, tudi kuga jèna.

Trétja Postava.

*Kakú se móre ta bolna shivina dèr-
shati, kadàr je ena kushna
boleşen vstala.*

Kakòr hitru vy snaminja per tih
bolnih vidite, inu na tih mèrtvih
per goridevanji najdete, katere fim
vam v'drugi postavi popisal, taku
snate shiher verjeti, de je vashe
shivino ena kushna boleşen vmo-
rila:

Zhe fo vashe bolne shivali med
boleşnjo derenje imele: zhe se je
zhutilu, de jih je sraven zhevu
bolëlu: zhe jim je shlëm is ozhy,
smerkel jis nofsá tekël: zhe ste vi-
dili,

dili, de je bil ta tretji shelodez (devetogobèz) s' suhina futram napolnjen, taku verjemite le, de glen regira.

De je leta nalesлива bolesèn strupèna — de jo ena shival od druge doby, to sim vam vshe povedal; ta pèrvi mittel, kateriga sdaj pred róke vsèti mórete, je: de prezej to sdravo shivino od tè bólne prozh vsamete, inu varujete, de nìzh vezh vkupej ne pridejo.

Aku bi letó ne bilú mogozhe per tēj shivini, katero imate v' hlevi: aku bi vezh sdrave shivine imeli, taku morete per tim pervim snaminji, kateru ena krava ali vol od kushne bolesni da, leto shival prezej

zej toisto minuto od tē druge shivine prozh vsēti, inu na en drugi dalni kraj postaviti. Ta kraj, ker je ta bolna shival stala: ti dežli, katerih se je dotâknila, posōda, is katere je pyla, inu svojo klajo jēdla, morejo na to nar zhistifhi ozhejeni, omyti, sluftani, posufheni, inu sbe lē zhes veliku dny po navadi nuzani biti.

Kakor hitru je ta bólna shival na tím kraji, ker imá svojo bolēsēn prestati, takū jej pušlīte prezej teloh spodej na pērsih med kōsho inu mešsam savlēzhī, ali to takū ime-novano arasovo shnōro fkuspote-gniti.

Tudi je dobru, zhe vy takī bolni shivini kōsho spodej na trebu-
hi

hi na dveh ali treh krajih s' enim kakòr en tholer velikim rasbejlenim shelësam vshgëte, ali od eniga pametniga kovazha vshgati puftité, dokler tẽmnu ruména postane.

Lety tryę mittelni so v' letej bolëśni, inu vsëh drugih kushnih bolësnih, od katerih se drób te shivine vname, ti nar bol'hi med vsëmi arznyami; ali se morejo prezej v' sazhetki nuzati, inu mozhnu narediti; slasti more ta arafova shnóra dolgu vlejšhena, inu teloh dober inu kraften biti.

Kakú inu kaj se imá tej bolni shivini jesti dati.

Ne dajte tej bolni shivini nìzh, ali malukadaj od tẽ navadne klaje jesti,
slasti

slasti od tē suhe ; svunaj aku bi shivina do eniga ali drusiga selisha posebne velike shele fkasala ; ali tó se malukadaj permēri , slasti v' tim pervim tejdni tē bolešni ne.

Na mēsti tē navadne klaje , jej snate nehatērikrat tenke fhnite kruha s' soljó , inu s' strēlnim pulfram potrešsene dati ; leta jed je na mēsti klaje inu arznye.

Ravnu takú nuzna je sa to bolno shivino frishna rēpa inu korenje , tē kifle jabelka , oprēšnu sešle , inu druge selisha is vèrta. One dadó mózh shivali , dadó kraft shivlenji , pomagajo tim bolnim , de se bolešen , inu ta nadlóga , katera fhesraven , pertišne , pomajnsiha. Le

takrat fo shkodlive, kadar fo shivini superne, de se jim nad njimi gnufsi, kadar se jim s'filo v' gobez doli pobafhe: kadar jih shivina fama od febe ne vsame.

Kadar je jesik te shivine kakòr s-shgán, fuh, nezheđen ali s' polskim shlemam pokrit, tazhafs ne vsame shivina obene jedy; tó se sgody fufebnu v'teh dveh pèrvih perlóshnostih, namrezh, kadar je jesik kakòr s-shgan, támàn, zhern, ali fuh. V' drugih perlóshnostih vsamejo malukadaj kaj jedy; tó, kar vshijejo, fo vèkfhi dejl flane, ali grenklafte, ali kifle rezhy. Kakòr hitru je pak jesik zhift, od fkorje, od shlema, inu nagnufobe ozhejen, je enu snaminje, de
fe

se je bolešen na bólfhi obèrnila. Letó dadó fame shivali na snanje; sakaj kmalu potle dobę ta poprejshni lufht ravnu k'tejishi klaji, katęro so sdrave rade imęle.

Tę bolne shivali, katęre v'boleşni nekaj od tę poprejshne jędy fame od sebe vsamejo, nepridejo nikoli, ali zelú malukadaj v'nevarnost; teiste pak, katęre zhes fheft, ali ofsęm dny zelú k"obeni jędy lufhta ne dobódo, stópijo doli, zhe se ta kushna bolešen na naglim na bolfhi ne obërne.

Kakorkoli malu jęsti tej bolni shivini nóter do fheftiga inu osmiga dneva date smęte, jej mórete vùnder vsaki dan nekaterikrat vse

fórte futer pokasati, inu viditi, ali od tẹ, ali une fórte ne poshely. Letó se more slafći ob frędnim zhasi, tó je med sazhetkam inu konzam tẹ nadlóge sgoditi; vùndèr jej móre vfelej futer lẹ pokasan, ne pak naprej poloshen biti, dokler ga sazhne s' lufhtam. jęfti, fizer bi se njęj nad tẹm lẹ gravshalu.

Tudi morete vy tẹj bolni shivini, dokler je nevarnu bolna, ne fkusi ptuje ludy, ampak fkusi tẹ, katęri jej drugikrat kladejo, futer dati pufćiti; od tẹh ga nar rajfhi, od ptujih malukádaj rada vsame.

Ty, katęri tem bolnim jęd po fili v' góbez tlazhijo, ali poshřęti filijo, fale mozhnu. Kar góbzu ne dűshy,

dušhy, inu je naturi super, tó she-
lódez ne szęra.

Vùnder snate vy tej bolni shi-
vini, zhe ny dolgu ne kruha, ne
jabelk, ne rępe, korenja, ali sęla,
ali kaj drugiga vshila, pruti frędi tę
boleşni vsaki dan enkrat, ali k' vęk-
shim dvakrat en mafselsz ali en funt
gostiga možnú flaniga soká is mó-
ke notervlyti.

Leta mittel mórete slasti nuza-
ti, kadar shivino dostikrat, možh-
nu, inu s'bolezhino dere; ali ta-
krat móre sol prozh oftati. Aku to
blatu, katęru od nję pride, slu smęr-
dy: aku je polnu ene támne vode,
ali rumene fokrovze, ali zhe je
shivina slu oflabęla, taku mórete

ta fók is móke , po tēm ķer je prav
góft , vrèl , inu fkuhan bil , s' enim
majhinim glasham dobriga vina ali
vóla smęshati , inu na tako visho
ředěk fturjen fók tej bolni shivini
notervlyti.

Kar premenenje tiga futra am-
tizhe , se mórete vy pořebnu po
ležtnim zhafsi dęrshati ; sakaj takú
dobru shmah tę shivine , kakor njih
shivot inu kry je v' vřakim ležtnim
zhafsi drugazhi ; on je po vřhafanji
tiga vremenęna , vrozhine , ali mrasa
drugakřhen.

Po ležti imá shivina rada to sdra-
vo frifhno travo ; v' mokroti ta fu-
hi futer , otróbe , inu gvirzane se-
liřha ; v' jeřřen selenje is vęrta , tę
seli-

sęlišha , katęre enu malu greņę ;
v' spomladi ima rada eno sředno mę-
ro med sühimi , inu selėnimi rezhmy.

Vse letę fórtę shivesha so po
ràslózhki tih zhasov , po vřhafanji
tę shivine , nję trupla , nję bolesni ,
inu kryví sa sdravo inu bolno shi-
val arznya.

Od pijazhe sa bolno shivino.

Kolikajn majn se per glėni , ali dru-
gih vrozhinřkih bolesnih od sazhet-
ka tę bolesni tim bolnim jęsti da ,
tolkajn vezhkrat se jim móre pyti
dati. Letó si dobru samęrkajte.

Ta nar sd ravishhi pijazha , katę-
ro jęst sa shivino v' takih nadlogah
posnam , je voda od oparjene męr-
ve,

ve, katëra je majn ali vezh flana, mlazhna, gorkejshi, ali hladnejshi, kakor je potreba, ali tim bolnim dufhy.

Lejtne zhafsi: vfhafanje të bolesni: forta të shivine tukaj vüfs räslozhik stury. Vünder fe ne fmeq tudi s' pijazho ravnu taku malu shivina filiti, kakor s' jedjó; navada inu ta sam od febe prideozh lufht fe more tukaj samerkati.

Zhe shivina rajshi shejo tërpy, kakor de bi tó od oparjeniga fená ponudeno vodo pyla, takú fe jej voda ali ta pijazha da, katëre je navajena.

Ali kmalu fe navadi na letó pijazho, kadar fe njej nekaterokrat zhes

zhes dan góbèz inu jesik s' njó
 vmije ; kakòr hitru od tẹ pijazhe
 shmah imajo , jo vezh obrajtajo ,
 kakòr vodó. Ta pijazha od mèrve-
 ne vode se prebèrne v' eno tẹzhno
 arzyo , zhe jo vy v' sazhetki tẹ
 bolęsni shivini flano dafte : tim fla-
 bim pak s' fkorjo od kruha , inu tẹm,
 od katęrih smerdlivu blatu , inu gni-
 la fokrovza dere , s' en par pestmy
 grobu stolzhene hraštove fkorje , ali
 stolzhenih jeshiz fkuhate , inu na
 męsti vode pyti dafte.

Od hlęvov sa bolno shivino.

Tę shtale , v' katęre Ivy to bolno
 shivino dęnete , mórejo biti veli-
 ke , visoke , prostorne , luftne.

Shivina móre ne famu sadofti fhtraje, ali štele, ampak tudi, kolikùkrat je potreba, frifhno flamo dobiti, slasti takrat, kadar se tē bólni shivali doli vleshejo. To mókro flamo morete vy prēzej prozh djati, kakòr hitru je od fzavnize, ali blata vmasana.

S'blatam se móre ravnu taku fturiti, kateriga shivali sa volo mozhniga derenja dalezh zhes flamo, inu dostikrat dalezh od fhtanta na sēmlo fhpriznejo.

Tē nar bólfhi fhtale sa bolno shivino fo po lejtji per veliki vrozhini tē, katere fo is dil, is protja, ali flame sdēlane. Vùndèr mórete vy tukaj glēdati, de bo fhtala v
fēnzi,

fēnzi, blisu vode, vam per rokah, inu mórete na vse męrkati, kar k' stręshbi, perpravnosti, inu k' vřimu perpomóre, kar tę bolne shivali potrebujejo.

Ti nar bóľshi kraji řo odperte řhupe per hiřhah, tudi vęrti, inu blishni bóřřhti, kęr ře luřt, voda' inu řenza vkupej řnajdejo.

Zhe vy tó bolno řhivino v'leřtim lejtnim zhafsi v' hľęvih obderřhitę, taku mórete vrata, inu okna po dnevi, inu po nozhi odperte puřtiti, inu kadar je vrozhina velika, morete vy kraje okoli vrat, inu okęn nekaterikrat s' řriřhno vodo dobru pořhkrofiti.

Ena prava arznya sa tē bolne shivali je dalej, zhe se one — dokler jim njih mózh perpufty — sju-traj inu svezher eno'uro na fraj luft vùn jiti puftē.

Kadar kuga, postavim glēn, v' spomladi, ali v' jeseņi regira, morete vy to bolno shivino v' fuhih, inu kakor lejtni zhafs sabo pernefse, v' gorkejšhah hlevih, kateri so zhēd-ni, inu luftni, ohraniti: po nozhi vrata saprēti, okna pak odperte pu-ftiti. Pēr všim tēm se more ta bol-na shivina tudi v' letim lejtnim zha-psi, v' tēh nar jasnejšhah urah po dnevi is shtale spuštiti, dokler le toliku mozhy imá, de jo vùn spu-štiti smēte.

Kër fo taku dobru glën , kakòr
vse të druge nadlóge , katëre shivi-
ni hitru smèrt pernefsó , sgot vro-
zhinfke bolëzni, taku mërkajte fkerb-
nú , de ne bo pre gorkú dërshana ;
sakaj zhe jo vy pre gorkú dershité ,
taku postané bolësen hujfhi , inu
shivína gvifhnu doli ftópi , sató kër
tò gorku vārdevanje vrozhino inu
mèrslizo gmëra , inu obdvoje vku-
pej ftury , de móre konëz vsëti.

*Od poslov , od vārdevanja , inu
strëshbe të bolne shivine.*

Kletëm mnogim opravilam flifhijo
pridni svësti , inu ajfra polni posli.

Vùndër pak mórejo ti nar bòl
svësti , inu fkerbny posli , zhujezhe
gof-

gospodarje , inu pridne gospodine
sa visharje imęti , de bó ta bolna
shivina jutri ravnu takú postreshena,
kakòr danàs.

Ne famú shivesh , inu arznye,
katere fim ivętuval , so arznye sa
bolno shivino , ampak tudi stręsh-
ba , inu vardęvanje je arznya sa
njó.

Tę bolne shivali mórejo vfaki
dan ne famú ozhifhene , ozhejéne ,
vùn pelane , po ordengi napojene ,
inu vârdjane biti , ampak se jim mó-
re tudi vezhkrat zhes dan góbèz ,
inu nosnize isprati , jesik s' foljó
ribati , ozhy isbrifsati , inu ta ma-
teria , katéro je teloh , arafova
shnóra , ali tó rásbejlenu sheleşu na
pèr-

pèrſih , ali na trębuhi naredilu ,
s' frishno , ali flano vodó prozh
omyti.

Ty kateri to bolno shivino vār-
dęvajo , ne smejo v' hlęve , ali hi-
ſhe jiti , kęr kushne bolesni ne re-
girajo , de ne dadó pèrloshnoſt
k' natolzvanju , ali k' navarnosti , de
bi bily ony kugo satrofsili.

Ravnu takú more tudi vse , kar
vy per tej bolni shivini poſsode sa
isperanje , sa ozhejenje , sa futer
nuzate , od tę srave shivine odlo-
zhenu biti , dokler kuga popolnoma
nęha. She lę en zhafs potle snate
vy tę poſsóde , is katerih je ta bol-
na shivina pyła , ali jedla , tej sdra-
vi ſpęt dati , vùndër morejo poprej
teifte

tęifte pofsóde dobru oprane, poribane, ozhejene, s' kropam oparjene, v' mersli vodi omyte, inu isluftane biti, prejdèn jih spęt nuzati sazhnęte.

Slamo, katęra je tęj bolni shivini sa stęlo ali fhtrajo flushila, inu gnój, katęri je od nję prishál, morete vy od tę bolne inu sdrave shivine prozh djati, sakaj je obojim fhkodlivu; sa tę bolne shivali je fhkodlivu, sató, kęr bolesèn pogmęra, inu nevarnifhi stury; sa tę sdrave je fhkodlivu, sató, kęr od tih bolnih pride, od tih vùn grę, inu sna drugo shivino bolno sturiti. Nar bolfhi je, zhe vy ta gnój svezher inu sjutraj pęr hladi vùn spēlete, inu prezej v' sęmlo sakoplete.

*Samèrkuvanje od shpoganja tēh
arzny.*

Vse arznye nīzh ne pomagajo , zhe to bolno shivino dobru , inu po ordengi ne vārdeḡvate , kakor sim vās v' tih poprejšhnih postavah vuzhil , inu vam napreḡ pīfsal.

Vse arznye so strup , katere tēj bolni shivini pre sḡodaj , pre ḡosnu , prevezh , ali ne ob pravim zhasi daste , de bi bily fizer tudi ti nar bōlfhi , ti nar bōl nedolfhni mit-
telni.

Vse arznye , katere shivini da-
jete , jih sató dajete , de bi svojo
mozh fkasale ; ker pak tēh arzny
mózh ne posnate , inu ne vejste ,

kàdaj , inu kakú jo fkashejo , takú jim dajete arznye kjé v'en dan , inu vselej k' nje , inu vafhi fhkódi.

Vse arznye , katere se v' vodi ne stajajo , ali ne raspustę , inu vekfhi dejl tudi tęh , katere se raspustę , so tejisti shivini fhkodlive , katęra ne preshvękje. Vse fhkoduje tim bólnim , kar njih shelodęz ne fzęra.

Vse arznye , katere vy pęr kushnih bolęsnih tim bolnim dajete , vy dajete fhe lę ta zhafs , kadar vshe vezh ne preshvękujejo , tędaj v' enim takim zhafsi , kęr morejo fhkoduvati.

Vękfhi dejl mittelnov , katere dajete (jest bi fkoraj rękal , vfi) so
sgol

sgol rezhy , katere sdrave shelodze pokase , obteshę , drashijo , martrajo : one sturę , de se shivini grausha , de jo dere , de se poty , de je po zelim trupli nepokoj ; vse letę rezhy niso arznye , ampak kakor sim rekål , strup.

Ti mittelni , kateri se tej bolni shivini dadó , so le takrat arznya , kadar so po vshafanji te bolesni sbrani , ob pravim zhafsi , inu per eni pravi meri dani , inu v' tehstih perloshnostih shtatuvani , ker samorejo pomagati , ali ker vsaj ne shkodujejo , kadar se shivina s' bolesnio shtrita. Zhe se taku ne dadó , ali drugazhi svólijo , inu dadó , taku niso arznye , ampak strup.

Vas letó kunfht vuzhiti, ny v' moji oblafci; morebiti tudi ne v' vafhi, de bi se je takú navuzhili, kakòr se je eden móre navuzhiti. En Arzat, kateri nìzh drusiga ne dèla, kakòr de letó vuzhenoft fhtudira, potrebuje ravnu toliku zhařsa k'temu, kakòr ti nar bolřhi, inu pridniřhi med vami zajta potrebujejo, de navuzheř shivino rediti, orati, sejati, inu vse sploh obkmeřtuvati.

Shivini dobru řtrežhi, vardeřvati, mittelne v'kushnih, inu drugih boleřnih fhtatuvati, inu vse tó řturiti, kar fim napreř piřsal, tó je v' vafhi oblafci, tó mórete inu snate řturiti.

Zhe vy vse letó řturité, prav řturité, inu řkerbnu nuzate : zhe takú

kú ravnate, kakòr fim vam do sdaj
povědal, inu naprej pifsal; takú sa
gvifhnu take mittelne fhtatujete,
katèri so vam nuzni, inu sa vašho
shivino sdravi.

V' arznye tih ludy, inu shivine
se ne smęte vtikati, letę vy ne sa-
stópite. Sturíte, kar vy saftópite,
taku bóte fręzhni!

Letó ny famú od kushnih, am-
pak tudi od vřeh drugih boleřen
ręs.

Kar k' vardevanju, inu fřeshbi
teř boleřen flifhi, fim vam tukaj
obilnu ráslošil. Vře bolne shivali
ne bote fizer s' tem isdravili :am-
pak vùnder njih veliku ohranili, ob
katere bi bili priřhli, aku bi vy
teęa ne vejđili.

S' arznovanjam v' kushnih bolešnih je ravnu takú , kakòr s' shëtujò , inu spravlanjam tiga perdělka. Letò ne grę povfòd , ne po vsih krajih , ne vsaku lejtu enaku dobru od ròk , aku so lih Arzati , inu shajnzi ravnu tiifti.

Vreme , inu lejtni zhafs , se męfhajo v' kushne bolešni , inu v' osdravlenje tih bolnih , kakòr se v' sđanje tiga sadú , inu v' shëtujò , ali perdelk męfhajo ; ony pèrmorejo veliku sravèn.

Kushne bolešni , katere od flabiga vremenà , inu shivesha , od nesdrave pashe , inu drugih hudih urshahov pridejo , so dostikrat nevarne smértne nadlòge. Tę pak ,
ka-

katere od majn hudih urshahov pri-
dejo, so majn nevarne, inu sató-
tudi majn hude.

*Od ponuzanja teh kósh tešte shivine,
katera je v' kugi doli stopila; kakú
se imá ta mèrtva shivina sa-
kopati, inu hlevi ozhistiti.*

Od kósh te mèrtve shivine ne do-
by ta sdrava shivina bolēsni, zhe
ny ta bolēsèn kushna bila, na katèri
je ta bolna doli stopila.

Vùndèr pak snajo kóshe stru-
pene, inu fhkodlive ratati, zhe jèh
tež mèrtvi shivini taku dolgu na trup-
li puftité, de sazhné kry gnyti,
drób inu mėsú smèrdèti; Vse letó
se po lejti per veliki vrozhini v'ne-
ka-

katerih urah sgody — tudi sbe poprej, zhe je bila bolešen vnemanje, ali prifad tē vrane, ali derenje, ali glen.

Vy ne smēte tēdaj dalej kóshe na tih mērtvih shivalih puftiti, naj vshe v' eni kushni, ali drugi bolešni ob shivlenje pridejo, kakor takú dolgu, de se truplu ohlady.

Letó dēlu se ne smē nikoli v' hifhi, ali na dvorifhi, ali na tim mēfti sgoditi, ker je shival doli stopila, ampak vselej tam, ker imá tó mērtvu truplu sakopanu biti. Inu zhe se ne móre po lejtí pēr gorkim vrēmeni v' nekaterih urah is kóshe djati, taku móre gospodar toifto sgubiti, inu mērha se móre s' kósho inu s' dlako sakopati.

Da.

Dalej móre shivina, kër pèr shivim trupli gujé: kër imá kushne bule, ali fizer strupene mosule na trupli, sdajzi po smèrti s'kósho inu s' dlako sakopana biti, is urshoha, kër take kóshe strup ràstrofsijo, inu sa vólo mosulov takú nìzh ne velajo.

Takú dobrú v' kushnih, kakòr v' drugih bolēsnih morejo kóshe, kakòr hitru so doli snēte, s' merslo vodó oplaknene biti, potle se mórejo shtiri inu dvajset ur v' lugi, ali v' flani vodi namakati, inu po tem na frej lufti sufhiti.

Zhe pak ena kushna bolēsèn takú mozhnu divjati sazhné, de veliku shival v' malu urah doli stópi, ta-
krat

krat mórete kóshe prezej v' velike kady djati, katere so s' soljó, inu galunovo vodó napolnjene.

De v' takih nefrèzhah vsaj kóshe vashe shivine dobóte, fim vam jest mittelne na róko dal; sdaj morete pak vy vse tó sturiti, kar fim vam rečal, de ne bóte samy sebi, ali vašimu sošedu, ali zeli desheli fkusi sanikernost, inu drugu opufhenje fhkoduvalu; sakaj tazhafs bi bili vy fhtrafani, inu sraven fhtrafinge bi she mogli kóshe s' merhami vred sakopati.

Prezej kakòr se shivina is kóshe dene, se morejo tim mèrtvim truplam vudi odšekati, inu vse vkupej, to je, vudi, inu truplu s' vsm
bla-

blatam inu kryvjó ófèm zhevlovo glo-
boku sakopati.

Kadár se je letó sgodilu, se
mórejo ti kraji, ker je ta bolna shi-
vina stala, ozheđiti: lejss pak, inu
posóda s'mozhnim lugam zhistu o-
myti: vrata, inu okna odpređi, inu
vse dobru sluftati.

*Od vshafanja te tdrave shinine v'tih
krajih, ker je kushna bolešen
vstala.*

Kakór hitru ena kushna bolešen
v'eni vafsi, ali v'enim hlevi vsta-
ne — — se v'letej vafsi, ali hlevi
obena, ali zelu malu sdrave shivine
najde.

Tę shivali, katere nimajo obe-
ne ozhitne bolešni, so jo na skriv-
nim vshe našle, ali so vsaj h'kush-
ni bolešni vshe pèrpravlene. Pèr
vsim tem mejnite vy, de je vsa shi-
vina sdrava; Vy mejnite sató, ker
je, okuli teka, mleku daje, inu je
enu malu ból vefšela, kakòr tę ból-
ne shivali; ali vy se golufate, sató,
ker vy sdravja ne posnate.

De se v' dofti rezheh golufate,
snate famy sposnati; rezh fama od
sebe vafš previsha. Kumaj ste vy
letiga ali uniga vola, leto ali uno
kravo sa sdravo derskali, se vshe
vleshejo, inu dadó ozhitne snamin-
ja, de jih je kushna bolešèn sadela.

Ne verjamíte, de vafha shivi-
na fhe le tazhafs sboly, kadar jo
vshe

vshę blisu smèrti vidite ; ona je bila bolna vshę veliku dny , v' zhafsi veliku tējdnov , ja męszov popręj.

Ona je slasti v' tęh nadlógah sdavnej popręj bolna , katęre pozhafsi napręj gredó , katęre od urshohov tıga kraja vřtanejo , od nesdraviga zhafsa , od nesdraviga vremenęna , od nesdravıh hlęvov , od hude reje , ali shivesha ; ona je sdavnej popręj bolna , slasti v' tęh nadlogah , katęre narpopręj truplu , kry , shanfte , ali mokrote v' trupli řkase , prejden ozhitno , videózhobolęsen na dan dadó.

Zhe dobru męrkate , bóte v'takih perloshnostih pęr tęj sdravi shıvını nekatere snaminja nefhli. Vy

bote

bote vidili , de ny tazhafs takú frishna , fèrzhná , inu shiva , kakòr poprej ; de se jej ozhy vezh takú ne svètijo , de ny nje jesik vezh takú ojster , hód ne vezh takú varn , dlaka ne vezh takú natirlih , kakòr v' sdravji .

Vfi leti dejli so takrat majn ali vezh premejneni , vezh ali majn ob farbo prishli , shalofni , kolny , blèdi , kakòr so potle kushne bolesni , urshohi , ali pèrloshnosti vs hafani , ràslózhèni , inu drugakfhni .

Dostikrat se per kravah en zhafs poprej mlèku preberne , prejdèn se bolesèn pokashe . Onu rata neshmahtnu , vodènu , tenkú ; da malu fira , ali putra . Vse letè snaminja , ali
ene

ene is njih gredo v' večfhi dejl bo-
 lešnih naprej, prèden na dan pri-
 dejo.

Ty, kateri so samy fkušili, fì
 bódo spomnili, de so enkrat kaj ta-
 kufhniga samerkali, inu de se ny
 na sdravje tē shivine v' kushnih bo-
 lešnih sanesti; ony bódo vejðili, de
 shivina večfhi dejl ny sdrava, zhe
 se lih sdrava vidi: de je se me takih
 nadlóg doftokrat dolgu zhafsa poprej
 v' truplih tē shivine ràstrefsenu,
 prejden kushne bolešni vùn vdarjo.

*Kakú se imá ta sdrava shivina dèr-
 shati v' tih krajih, ker kushne
 bolešni regirajo.*

Zhe urshohe prozh deñete, katere
 fim vam v' drugi postavi popisal,
 takú

takú bote vfo shivino, katęra fhe
ny preblisu na tem, de bi sboleła,
od kushne bolešni obvarovali, na ta-
ko visho bóte tę nar bólfhi arznye,
inu mittelne, katęri pred bolešnio
varujejo, fhtatovali, fkusi katęre jo
bóte pred kugo, inu smértjo obra-
nili.

Svunaj letę fkěrby ny fvęta,
ny apoteke, ny arznye sa vašho
shivino.

Zhe ena kushna bolešen per-
zajti v' spomladi vftane, prejden se
shivina na pašho shene, takú pomifli-
te, kakú ste jo po simi vārđevali,
varovali, okuli jiti, inu na frej luft
spuřtili, ali kaj ste v' letęj reži sa-
nikerni bili.

Zhe ste imeli vezh shivine, kakor futra k' shiveshi, taku je blisi shivina na klaji, na luzhi, na lufti, prostoru, inu sletanji pomankanje terpeła.

Zhe leto najdete, taku denite to slabifhi shivino, to, katęra je od vezh, prozh: dajte tej shivali, katęro obdershitę, vezh shivesha: sturite jej vezh prostora: odprite vrata, inu okna v' hlevi: ozhedite te nezhedne kraje, inu spodite shivino v' teh nar jasnejshih urah zhes dan na zhedne suhe dvorisha vun-kaj, taku jo bote pred kushno bolešnio obvarovali.

Zhe pride ta spomladanska kushna bolešen posnejshi, taku morete
dobru

dobru pomisliti, ali niste shivino preperzajti na pasho spuštali : vy morete tudi pogledati, kakú je trava, vreme, inu lejtni zhafs vshafan : ali je bila shivina tash, ali nafutrana na pasho vùn gnana.

Zhe ste v'eni ali [drugi rezhi falili, taku morete leto prezej na mejsti popraviti, aku hozhete vasho shivio ohraniti.

Zhe kuga po lejti vstane, taku pomislite, kaj ste po simi, ali spomlad falili.

Premislite vreme, sadershanje v' tih poprejsnih, inu sedajnih zhafsih, inu denite urshohe prozh, kateri kushnim bolesnam perloshnost dadó.

Zhe

Zhe je vrozhina, sufha, poman-
kanje ſenže, ali vode i. t. d. urshoh
tę nefrezhe, katęra regira, taku je
ſęnza, voda, kópel hladan luſt, inu
pogoſtu omyvanje tiga trupla s' fla-
no jeſſikaſto vodó arznya sa kugo.
Sheníte ſhivino po nozhi, inu ne
po dnevi, vſaj ne v' vrozhini na
paſho. Zhe jo hózhete po dnevi
vùn gnati, taku jo ſheníte v' ſęnzne
kraje v' borſht.

Zhe ſo niſke mozherne paſhe,
povudnje, zheſ tekozhi bajerji i. t. d.
urshoh tę nadlóge, taku ſheníte va-
ſho ſhivino na viſſoke kraje, grizhe,
inu hribe, ali pak futrajte jo v' hle-
vi, zhe jo hózhete ohraniti.

Për jeſſęnſkih boleſnih ſi imate
ſpomniti, kakuſhnu je bilu lejtú ;

męrkajte , ali fe je kushna bolesèn
sgodaj ali posnu v' jefsęni sazheła.

Zhe fe je sgodaj sazheła , taku
pride od vremeną , od pashe , od
hleřvov , od vardeřvanja teř shivine ,
kakòr je bila shivina po leřti dèr-
shana. Zhe fe je posnu v' jefsęni
sazheła , taku sna mokrota , meĝla ,
flana , mrafs , predolgu vùn gonenje
na pashe urshoh teř bolesèn biti ,
katere fe v' letim leřtnim zhafsi
kashejo.

Od nalęsenja , ali doblenja teř
kushne bolesni , ali de fe drugam sa-
nese , ne rezhem jest nìzh , kęr je
to ena reřh , od katere ludyę veli-
ku govoreę , ali njih malu kaj pravi-
ga poveę , ali kaj gvishniga od teř-

ga vej; inu kęř je is tolikajn bo-
lešèñ malu saleşlivih, ali kushnih.
Toliku pak pravim jest, ali veliku
vezh supet povęm, kar fim vsęę
od sazętka povędal, de imate pęř
vfih bolešnih to sdravo shivino od
tę bolne fkęrbnú odlozhiti, inu prozh
dershati.

Sravęn tęga pak vam jest v' vfęh
vrozhinfkih, inu gnilih bolešnih le-
tę gmajn, inu dobęř kup pęřpravne
mittelne svętujem :

Dajte shivini, katęra se fhe
sdrava vidi, toliku kamnate soly,
kolikur mőrete. Savleјzite vfaki
shivini eno arafsovo shnoru na pęř-
fsih, ali svunaj na enim kraji, kęř
se snotraj na trupli vnęmanje sa-
stavla.

Puſtíte ſhnoro taku dolgu pod kóſho , dokler je rana zhiſta , bęła, inu de vezh ſmerdliviga gnoja ne daje ; puſtite jo na ſhivini dva ali try tejdne. Letó ny fizer pę̀r vſę̀h pę̀rlóſhnoſtih , vùndę̀r pak vę̀kſhi dejl ta nar bół ſhiher , inu nar bółſhi mittel , kaťę̀riga ſamórete v'kuſh-nih bolę̀ſnih nuzati.

Ravnu taku nuznu je teloh ſavljzhi , kadar ſe ſhivini ſkusi vbođejne pod kóſho v' maſhobo vtakne, inu ravnu v' tę̀ kraje dę̀ne , kamer kovazhi to araſſovo ſhnoro , ali lę̀dę̀r dę̀vajo.

Zhe vezh otóka leti mittelni ſturę̀ , zhe vezh materie ali ſukrovze vùn vlejzhejo , bółſhi je , de ſe
lę̀

lę odtezhi móre; ampak tej kumer-
ni shivini se ne sme takú dolgu pu-
ftiti, kakôr tej mozhni, inu debeli,
sató kër jej shnora ali teloh pre-
vezh fhanftov, inu s' letem vred
prevezh mozhy odvsame.

Zhe lety mittelni ne sturę otó-
ka, zhe ne vlezhejo materie, am-
pak suhy, inu bres mozhy v' shivi-
ni obleshe, je enu flabu snaminje,
de shivina veliku ne zhuti, de je
shivlenje flabu, inu bres mozhy.

V' takih perlóshnostih vam jest
sa tę shivali, katere se vam she
sdrave sdę, letó arznyo svętujem:

Vsamíte eno shtupo is jalape,
grenke soly, vsake pol funta, roshe-
ne móke en funt. Smeřhajte dobru
vse

vše fkupej: naredite s' gorko vodó is tega enu gostu testú, inu namašite, ali poloshíte vsaki shivali trykrat na dan eno polno kuhovnico na jesik.

Zhe shivina letó nezhe vsęti, taku rãstopíte sjutraj inu s' vezhę eno dobro polno kuhovnico letę arznye v' enim mafelzi oparjene vode, od merve, inu vlyte njim letó piazho mlazhno nótër.

Letó arznye morete vy taku dolgu shtatuvati, dokler sazhné shivino pozhasi laxirati, ali dręti: potle morete enu malu preņhati s' arznyo, kakòr fe hitru derenje sazhné. Kar vy pèr letęj rezhi męrkati morete, je, de ne puštite
shi-

shivini mersle vode pyti. Kdór more sturiti, tá směřhaj v' vsako pija-zho eno pęst móke, ali otróbov.

Kadar je trupu dobru ozhišhe-nu, potle si perpravite letó arznyo.

Vsamíte shtupo od stolzhenih ishiz, ali konópra, sheloda, ali shelovih lupín dva funta, kamnate foly, terdiga lesseniga pepęla, vsaki-ga dva funta, směřhajte vse dobru vkupej, inu saměřhajte shivini med vsaki futer enu perišhe. Letę arznye vam bódo fusebnu pèr gnilih kushnih bolęsnih dobru flushile.

Pèr meglenim, mokrim vremeęni shpogajte letó arznyo.

Vsami zhernikaste senofove
 moke en funt, kamuate soly en
 funt, práhu od móke, ali pelifke,
 ali pak otrobov dva funta. Sme-
 fhaj vse letó dobru vkupej, inu daj
 vsaki shivali pol ure pred jutrajnim
 inu vezhernim futram enu perifhe
 lisat. Zhe letó shivina vsame,
 potle stolzhi fhe med vsaku pe-
 rifhe eno shlizo brinja.

Zheterta Postava.

Od sberanja teh ovaz sa rejo.

Aku vy hózheté ovze sa rejo kupiti, ishité eniga prijatela, kateri jih bo na mejsti vaís sbral; isvolite si sa to eniga moshá, kateri imá vshe vajene ozhy; kateri ovze inu volno dobru posna: kateri se na te shlahtnejshi forte sastopi. Ta nar bóli sberaviz ny predober sa tó.

Urshoh, sakaj vam jest letó světujèm, jé, kër se tolkajn fort tih ovaz, kakor pefsov, najde. Vy najdete ne famú majhine, frédne, inu velike, rogate, inu bres rogov, beje,

bęle, zhèrné, erjave, blęde, inu blekaste ovze, s' dolgimi inu kratkimi nogami, s' ravnim, inu sedlanim nosam, s' dolгим inu tenkim, inu tudi s' fhirokim repam; ampak tudi ovzę, katęre na mejt tę dolge, tęnké inu kravshaste, taku rekozh, shidane volne, tudi grobo, po konzi stojęzho, fhetinafto, lasęm bõl enako volno imájo.

Tę nar shlahtnejshi, nar bol fajn, inu nar lepshi ovze so nekadaj Grjęhi, inu sa njimi ti stari Rimlarji imęli. Od letih tę danashne takú imenuváne shidane ovzę tih Shpanjarjov, inu Engendarjov sęm pridejo. Od tih dvęh folkov je ta sedajni svęt tę shlahtne ovzę inu to dobro

dobru pléme dobil ; bres njih bi my
nìzh nevedili od takih.

En shlahtni oven od tē shidane
reje kofhta v' fhpanfki deshēli sto
zekinov. Raven en taki od englen-
darfke reje vela v' angelfki deshēli
trydeset, fhtirideset, petdeset,
inu v' zhafsih fhe vezh funtov fhter-
lingov ; lety v' nafhìh dnarjih try,
fhtiri, pet stó goldinarjov, inu tu-
di vezh snefsó.

Od eniga takiga ovna se v' enim
lējti (zhe je dobru dershán) fhejst
ali sedem liber fhpanfke, ali angel-
fke volne doby. Take so blę tudi
ovzę tih starih Grjehov, inu Rim-
larjov. Po tim, kakòr se popisus-
jejo, so mogle fhe bol shlahtne bi-
ti. |

ti. Varro od njih pravi: de imajo slato kosho.

Kakufhne so tē nar shlahtnejshi ovzē blē, katere je mati nafhiga Zelsarja pred pētnajstimi lejtī is fhpanfke deshēle priti pufila, vam jest sdaj popisati hozhem.

One so od frēdne velikofci, kratke od vratu inu shivota, kratke, inu mozhne v' nogah.

Ovni imajo debēle, inu mozhne rogē, katere se od zhela nasaj pruti vfhēsam, inu od tod po vinkih doli, inu naprēj pruti stranām tē zhelufci, inu tēh ozhy vijó.

Glavē imajo debēle; ozhy velike, odperte, shive, polne ognā, inu

inu biftre, zhe je lę shival dobru srafhena, sdrava, inu brihtna.

Vfheřsa kratke, tenke, ravne, okrogle, erjave, rumenkaste; v'spomladi se v'dolgi volni na fęnızah zelú fkrijejo: mozhan, lepu ofedlan nols, katęriga ena kratka, shlahtna, rumena, ali erjava dlaka pokrije, inu se řvety.

Zhelu, glava, obę liza, inu goltanz, to je vse kosmatu. Take fo tudi fteęna; te predne imajo lepo kravshafto volno do kolęn, te sadne pak noter doli do parklov.

Vrat je kratk, fhirok, inu mozhan. Te nar shlahtnejřhi med njimi fo od fpodej s'enim fhirokim doli viřseozhim kręshelzam, kateri

od goltanza fkoraj do perfi fęshe ,
ozirane.

Perfi fo odperte , inu fhiroke :
hėrbėt je kratėk , mozhan , inu fhi-
rok , taku je tudi ledje , inu krifh ;
ravnu take fo tudi plėzha , inu rė-
bra.

Zel shivot je na vsih platih —
svunaj vfhęs , nofsá , gobza , inu
tiga sprędniga dejla tih sprędnih ste-
gnov — s' kravshafto , shlahtno , ta-
ku rekozh , shidano volno obdan.

Volna na hėrbti je nar bol fajn ,
nar dalfhi , nar lępfhi . Po tej pride
volna na vrati , na stranfkih dejlih
tih perfi , inu tiga trebuha ; nar gro-
bejfi je ta , katęra na funajnih dej-
lih tih sadnih stęgnov rafse ; bol fajn ,

ampak tudi bol vmásana je ta na spodnih pèrsih , pod trebuham , inu med sadnimi stegnami. Zhe je bol frej , inu bol kravshafta volna na repi , inu na sunajnih postranških dejljih tih sadnih stegnov , bol shlahtne fo ovzë.

Të posëbne lastnosti , inu lepote , katere të shlahtne ovzë na febi imájo , ny mogozhe rás-lozhiti , ali popifsati. Ta , katëri si na nje saftopi , jih k' malu saglëda , jih vidi , jih preshaza , inu vej kaj fo vrëdne.

Samú letó se od të shlahtne shpanške volne , katëra se lë en bart ftrische , povëdat pufty , de je na shivoti shivih ovaz na konzi bela , inu kravshafta , pod kravshelnami rumena ,

mena , kakòr slatu , inu se poty , kakòr de bi bila v' olju namozhena , potle je pak noter do korenine fèm inu kjé , kakòr sobjé od ene shage , vlohéna .

Sploh rezhi , lepóta inu shlahtnóft tē volne pride od koshe ; kadàr , inu kēr je kosha debēla , ter-tafta , shilafta , ali gobova , taiftikrat je tudi volna , bol , ali majn ravna , bol majn debēlih dlak , ali s'fhetinami namēfhana .

Nar shlahtnejshi volno imajo teifte ovzē , katerih kosha je nar bol shlahtna ; ampak tudi letē imajo take kraje na shivoti , kēr je kosha debēla , inu gobova . Taka je na sunajnih postranfskih dejlih tih sadnih

steg-

štegnov. Od tega pride, de je leta volna bol ravna, bol groba, bol mozhna, inu bol debela, kakòr una na hèrbti. Srele jagneta, katere nage na svèt pridejo, imajo nar bol shlahtno kosho, fo nar bol shlahtne rodovine, inu to nar lejpfhi volno dadó.

Takú, inu ne drugazhi fo ti pravi fhpanfki ovni narejéni. Taki fo tudi ti mladi, katere per nafs s' pravimi ovzami od dobre rodovine narede. Le fhkoda, inu framotta je, de fo se leté shlahtne shiváli fkusi nafhe flabe ovze, inu nevumne ludy, kateri s' njimi v' zaker hodijo, fèm ene lejta takú grosnu fkasile; ti nevumni ludjé menijo, de vse letó od lufta, od nêba, od klak
k
je

je, od deshéle pride. Ti so pazli nevúmni, inu prov trapasti ljudje!

Ta druga shlahтна forta tih ovaz, katere v' nafhi deshéli imómo, so tẹ takú imenuvane paduvanfske ovzẹ. One so vẹzhi, imajo dalshi shivót, inu visokejsfhi nogẹ, kakòr tẹ fhpanfske. Volna od tih pravih. tẹ forte je lejpa; vùnder pak ny taku fajn, taku gléh, inu taku zhfsta, kakòr od tih dobrih fhpanfskih ovaz.

Ker paduvanfske ovzẹ na sadnih inu sprednih stegnah od spodaj imajo volno, ampak dlake, inu sploh rezhi, visokejsfhi nogẹ, kakòr tẹ fhpanfske, se tedaj sa volo dolgih dlak na nogah, inu malu volne na trebuhu v' tẹ deshéle, inu kraje nar

bol fhikajo , kęř ſo paſhe v' bol ni-
fkih dolinah , inu kęř maſtna inu dol-
ga trava s' velikim ſtęblam raſſe.
Urshoh je letá , kęř ovzam , katęre
malu volne , inu dolge nogę imajo,
mokróta od trave majn fhkoduje ,
kakor ſhivali s' kratkimi nogámi ,
katęra veliku volne pod trebuham ,
inu tudi od ſad volnate ſtęgna
imá.

Per sberanji tih ovaz ſa plęme
imate na vſe tó ahtengo dati , kar
ſim vam od sberanja tih ovnov po-
vedal. Sdravle , ſhlahtna rodovina ,
lepota , dobra podoba tiga ſhivota ,
inu vſih udov ſo tę pęrvę laſtnoſti ,
na katęre vaſhe ozhy vręzhi mo-
rete.

Ovzë , katere od eniga ali drugiga spola sa plëme kupité , ne smejo starfhi biti , kakòr dva , ali nar vezh try lejta. Sapa more zhëdna , mefsó nad sobmy sdravu , terdú , jefsik kerpèk , inu bres blekov biti.

Jëtkaste ovzë , ovzë s' starim kevshiam , s' smerkovim nofsam , s' smerdlivo fapo , bres sob , s' smerdlivimi , gnilimi , ali majozhimi sobmy , katerim se trebuh vijé , kakor kazhe , ali fhuke , s'vpadenim ledjam , s'vterjenimi jajzi , s'voslastim vimam , s' vodenimi gerzhami na vrati , nikar ne kupíte : take ovzë fo sa saftojn predrage. Ravnu toliku tudi të nerodovitne , inu flëpe ovzë velàjo.

Ovne , inu ovzë sa plëme od

takih rodovin , katere mozhne inu sdrave jagneta imajo , ishité , kupíte , inu vezh fhtemajte , kakòr slató ; vy jih nemoreté nigdar dofti presfazati , zhe fo od shlahtne forte.

Kakú se starost tih ovaz posnati more.

Je veliku snaminjov , na katerih se starost tih ovaz , ali per eni glihi , ali sa gvishnu posnati more. Lety , kateri si saftopijo , jo vezhi dejl sadenejo , kadàr podobo tiga shivóta vidijo. Ony ràs-lozhijo tē stare od tih mladih na modrim mofhátim obrasi , na stojēzhim bistrim poglèdi , na vs hafanji tiga zhēla , na vùn stojēzhih voglastih kostēh tē zhēpine , tih zhelúst , inu tiga liza ; na krepe-

peózhí shtimi , kádàr bekájo ; na terdnim stavlenji tih stéguov ; na hoji , na shivoti , inu vudih , bol ali majn srafhenih . Per rogátih ovzah se starost na rogeh posna , inu se ględa , kaku so velike , kaku dolge , inu kam dęrshe .

Ludje , kateri niso navajeni , morejo per isberanji tih ovaz na vshafanje tih ojstrik sob ględati ; na letih se starost teh shiváli nar bol gvishnu posná , namrezh taku :

Ti prvi ofsém sobje , kateri v' spřednim gobzi skusi mėsó tę zhelúfti vún rijejo , se imenujejo mlezhniki , ali sobje tih jagnetov ; dva inu dva vún vdaritá ; nar pervizh pridejo ti frędni , nar sadnizh pak ti

na kōnzi; prēdèn s'hejst mejszov pre-
tézhe, so vshe vfi ofsèm sunaj. Le-
ty sobjē so kratki, belo - rumenka-
sti, vofki, tenki, inu ojsfri na
konzi.

V' drugim lejti dva od tih sob
vun padeta; vezhi dejl tē sředne
dva, ali ty, katēri so nar popred
vùn vdarili; na mejsst njih dva dru-
ga srafsetá, letē dva sta bol fhiro-
ka, dolga, inu mozhna, kakòr tē
pèrvé dva, to je, mlēzhnika.

Letē nove sobē ovzharji na
nemfihkim ovzhnike, to je, sobē tih
ovaz, inu shiváli, katēre jih ima-
jo, dva - sobnize, dva - lopatnize
imenujejo.

V' tretim lejtí tim mladim ov-
zam supet dva mlęznika vùn pri-
detá, inu na mejt njih dva druga
sobá srafseta. Shivali fo taftikrat
pol-tretje lejtu stare, inu se ime-
nujejo na nemfhkim fhtiri-sobnize.

V' zhetertim lejtí ta pejtí, inu
fhejtí mlęznik sgubę; tudi na mejt
njih drugi sobję srafsejo. V' pejtim
lejtí jim tę sadne dva mlęznika vùn
pádetá, inu drugi sobję na mejt
njih pridejo. V' tim zhafsi tę shiváli
jenajo raftí, inu vse sobę imájo.

Po tęj verfti sobję rafsejo, inu
eni sa timi drugimi pridejo. Gmej
ovzę tę druge sobę bol pred dobó,
kakòr tę shlahte; ampak letę jih
dalej obdershę; zhe jih une v'fhej-
ftim

štim, ali v' sedmim lejtí sgube, jih te shlahtne zelú do ofmiga, inu devjetiga lejta ohranijo. Vúnder je per tim veliku lesheozhe na dobri reji inu vardevanji, na luftnih inu zhednih shtalah, inu na nuzanji kamnate foly. Ovze od te gmej, inu shlahtne forte sobe pred sgube, kakor ovni, zhe so per enim sdravli.

Vy morete tedaj vselej per sberanji teh ovaz na teiste forte gledati, katere svoje sobe dolgu ohranijo; katere sdravu, kerpku mefsó na zhelustih, inu sdrave sobe imajo.

Od teh rezhy, katere sim vam do sdaj naprejnesel, bi vam jest she veliku, inu morebiti she kaj

noviga povedati imel; ampak vy ste vezhi dejl she pre mladý, inu neumni sa letó saftopnost od ovaz, inu njih rejo.

Le sa letó vafš jest profsim. Dajte ahtengo na merkanjé tih ovaz. Reshité vse flabe, malupridne merkázhe, kateri na mejšt volne lasé imajo. Odlozhíte tē flabe, tē malupridne vsaj na vsako jēsēn, inu deníte jih prozh. Pustíte vafhe nar lejpfhi ovnizhke dolgu sēsáti.

Nikar vafhe ovzē do mertviga ne molsíte. Skerbíte sa zhēdne: velike, svitlé, inu luftne fhtale, sa sdravo pasho spomladi, po lejti, inu na jēsēn; bojíte se tē mokre, níške, inu take pashe, katēra je dol-

dolgu pod vodó stala , kakòr smèrti.

Skerbíte sa kamnato sol: sa dobro , sdravo , obilno klajo po simi. Dokler vy tó ne flifhité , ne saftopité , ne premislité , je vùn s'vashi-mi ovzàmi : zèle zhède vam k'konzi gredó.

Tè nar hujshi kuge , inu bolesni , katere jih martrajo , inu more , so letè :

Od garjov.

Garje so ena huda rèzh , katèra se rada nalèse : od tè bolne shivàli jo ta sdrava vzhafsih fkusi drènanjé v'hoji , fkusi pertifkanjé v' lèshi , inu fkusi ribanjé doby.

Urshohi tē bolesni so lety : vse forte nezhdnosti na volni ali koshi : topli , nifki hlēvi : flaba stēla , gnoj , blato : puh od tih rēzhy : pajzhiné : prah , katēri shivali noter med volno pride : pomankanjé kamnate foly : flaba klaja : sapęranje tē shivali : flabu dershanje po simi : od vsih tih urshohov garje pridejo.

Garje se naredę na herbti , na ledjah , na krishi , na vrati , na plezhah , pod kolēnih , na snotrajnih postranfskih dejlih tih sperednih , inu sadnih stegnov. Nar bol nevarne so grintove garje : letę kosho , inu mėsó prejedó , inu naredę otekline , katere se ne puftę osdraviti. Na obrasi primejo shnable , nos , ozhy,

ozhy, vřhęsa, inu roęę; kadar tę
snędó, sazhnejo kořty grifti.

De ovęę garjé dobíti imajo,
lohka sęodaj řposnáte, aku ahtengo
dařte. Od konza, to jé, dokler
kosha naga ne rata, jih řposnáte na
volni, katęra farbo sęuby, blęda
rata, po konzi řtoji, je vřa smę-
řhana, inu męrtvařhke farbe; jih
řposnáte, kadar ře pod volno od
blata vře vkup dershy, inu kadar
volna rada vùn gręę, aku jo vļę-
zhete.

Enu malu posnejřhi ře ta boleę-
sèn řposná, kadar řhival nepokojna
rata, kadar ře sazhne ribat, inu
kopat; kadar volna vùn gręę: kadar
kosha gola rata; kadar ře majhini
řer-

serbeozhi bodenzi, inu fkorje narede, inu na sadne krivave inedene garje ratajo.

Kakor hitru tedaj vidite, de volna na herbti, na vrati, ali na drugih dejlih farbo sguby, de po konzi vftajat sazhne, morete te bolne shivali k' malu od tih sdravih lozhiti: to po konzi stojezho volno blisu per koshi odstrizhi, to vmasano kosho s' enim volnatim blekam dobru poribati, inu kadar je vse prov zhedna, flaherni goli kraj vfa-ki dan dvakrat s' enim mozhnim lugam, s' pepela, inu fuhiga kurjiga blata, hateri more v'kapi, ali v'apneni vodi dobru povreti, smyti. Leta mittel taku dolgu shtatuvajte,
de

de ti garjovi kraji tē koshe njih
 fkorjo sgubę: potle jo s' eno shav-
 bo namashite, katęra fe is drobnu
 rās-tolzheniga fęmena od fabatilie
 inu folėniga putra, ali is drobnu
 rās-tolzheniga koręna tē zhėrnė
 zhmerike s' salam, ali is rās-riba-
 niga shiviga frebrá s' salam naredy.

Vfi ti mittelni garje per ov-
 zah, volah, inu kojnih osdravijo,
 kadār fe takū nuzájo, kakōr fim vam
 jest povędal. Tudi lanęnu olje s'shı-
 vim frębram v' eni dobru saperti
 flafhizi fkusi pol ure vkup potreřse-
 nu, olje od zęglastiga kamena, inu
 ftó drugih shavb, inu mittelnov shı-
 vali tē garje, grinte, hrafte, inu
 vřhy preshėne.

Od snotraj vy tej shivali sa vo-
lo hraft inu garjov sa kry zhiftiti ,
inu purgirati nízh noter dati ne smę-
te ; take arznye vezh fhkoduvalo ,
kakor nuzajo ; ampak kamnato sol
sa lisat , dobro rejo , klajo , inu frifh-
ni luft jej morete vsaki dan dati ,
aku jo fkoraj osdraviti hozhete.

Od kos , ali ofhpiz.

Ofhpize ne regirajo glih v' vsih
zhafsih tiga lejta , tudi ne vsaku lej-
tu , tudi ne v' vsih krajih. V' zha-
fsih pridejo v' spomladi , v' zha-
fsih po lejti , v' zhafsih na je-
fsen ; po simi malu kadaj vùn vda-
rijo. One ne pridejo od otrozhjih
kos , ali ofhpiz ; sakaj ovze jih od
otrok ne morejo dobíti , kakor tudi

ne otrozi od ovaz. One pridejo od eniga posebniga vremena, kateru jih napravi. Kadar koli leto vréme pride, ovzê ofhpize dobodo. Sa tega volo vidite, de dostokrat dva, try lejta po versti regirajo, inu dostokrat pak pêt, sedem, inu deset lejte supet vùn ostanejo.

Nar vezokrat se v' gorkih, ravnih, inu niskih krajih snajdejo, inu nar dalshi se v' dolinah gori dèrshe. V' hribih jih bote malu kadaj samerkali, inu zhe vunder pridejo, taku hude zelù nyso, kakòr na ravnih, inu niskih krajih.

V' tej rêzhi so ravnu take, kakòr otroshke ofhpize, to jé, de so k' malu lohke sa prestáti, k' malu

nevarne, k' malu dobre, k' malu hu-
de, inu kmalu zelú smèrt pernefsó.
One se vèrshejó po vremèni, po
vfhafanji tiga kraja, tih hlèvov, inu
tè pafhe, inu tudi po tèj vishi, ka-
kòr vy vafhe shivali vardevatè, re-
ditè, inu preskèrbitè.

Nikar neverjamíte, de bo bo-
lèsen majn huda, ali de bodo ofh-
pize bol dobre, kadàr fo vafhe ov-
zè flabe, kumerne, inu nesdrave;
kadàr v' voskih, temnih, nezhdnih,
inu smèrdlívih hlèvih stanujejo; ka-
dàr flabo jèd, ali malu jèdy imajo;
kadàr jih na nísko, ali mokro pa-
fho shenète, inu jim kamnate soly
sa lisat ne daste. Vfi lety, kateri
svoje ovzè taku dershe, bodo ofh-
pize nar vezhkrat per hifhi imèli,
inu

inu nar vezh shival na tihistih pogubíli.

Ravnu letó imate vy dozhákat, kadàr je vréme nesdravu, lùft moker, mèglèn, mlazhen, saporèn.

Tę dobre ofhpize imate vy lę spomladi, ali na konzi polęjtja dozhakat; ampak tudi lę taiftikrat, kadàr je popred vréme sa ovzę sdravu bilu; kadàr shival dobro klajo, zhifto vodo, dobro pasho, dobro stręshbo, inu vardevanje imá; kadàr se ozhy svętijo, inu ogèn imajo, predem ofhpizé dobódo; kadar je sapa zhifta, nebú tih ust tèrdú, jésik kèrpèk, mefsó okoli sob tèrdú, shivot mefsnát, ne napihnen, ne pre debel, inu tudi ne pre kumern. Zhe

se letę laftnosti vse vkup ne snaj-
dejo , taku ofhpize ne bodo dobre.

One vselej na enim kraji vùn
vdarjo , naj bodo kar koli sa ene
forte hozhejo. Se naredę na nofsi,
na shnablih , na obervih , na vfhe-
fsih , na flamih , med fprednih , inu
sadnih ftegnih , na trebuhì , na rit-
neki , inu na fpodni plati tìga rępa.
Le taiftikrat po zęlim shivoti vùn
vdarjo , kadar fo ovzę malu popred
oftrishene blę , ali fkusi dlako vol-
no sgubile.

Kadār ofhpìzhnu vręme pride ,
inu ovzę to bolešen dobìti imajo ,
jih nar pred mersliza popade , inu
mersliza fhe le ofhpize prinęsse.

One

One na toliku posebnih vish vùn vđarijo, koliku je posebnih mèrsliz.

Kadàr je zhafs v'lejti dober, truplu sdravu, mèrsliza ne pre mozna, taistikrat vezhi dejl prut zhetertimu, ali petimu dnevu vùn vđarijo, inu v' toliku dnevih se tudi sazhnéjo gnojiti. kakòr hitru so provsręle, se k' malu rás-pokajo, sukrovzhne rátajo, narede eno fkorjo, katera pozhafi prozh pade, kadàr se rana osdrávi.

Kadàr je pak zhafs v'lejti nesdrav, truplu flabu, mèrsliza pre mozna, taistikrat ofhpize bol pozhafi vùn gredó; tudi nyfo rudęzhe, kakòr une: so bol vodęne: ykup stekó, sazhnó gniti, inu prišad sraven pride.

Tę nar bols'hi ofhpize so sřednu velike; s' eno rudęzho rinko obdane, okrogle, inu visoke, tēr na sędmi dan polne bęle sukrovze rátajo.

Majn dobre so tę male, inu vkup vissezhe. Per letęh bote vsselej grosno vrozhino, inu mozno merslizo samerkali, tudi vidili, de je kosha po zęlim shivoti vnęta. Ta nar vęzhi nevarnost je po lęjti v'tej vęlki vrozhini: vęzhi dejt se shiváli pluzha vnámejo, inu na tim vměrjé.

Tę nar hujshhi pak so letę, katęre so s' blędimi, vsfhnelkastimi, inu svinzhęne farbe rinkami obdane: katęre so ravne, inu taku rekozh vderté: katęre eno kalno vodo, inu gnilo sukrovzo v' sebi imájo.

Ker koli vy take ofhpizé najdeté, tak je hudú: shival malu kadaj shiva prozh pride; v' mlazhnim, inu mokrim vremeni vse pomèrjó.

Ravnu taku tudi letem gre, katere so v' saparnih hlevih saperté: katerih ofhpizé smèrdè, inu sapa pognilobi dùfhy.

Tudi so letè v' nevarnosti, katere, prèden ofhpizé vùn vdarijo, blède, vodene ozhy, nebú v' ustih vpádenu, inu mehku, strohlén jesik, inu smèrdlive sobè imájo.

Nar hujshi pak je letem, katerim se k'malu ta drugi dan tè bolešni smèrkel is nósa zedíti sazgne, inu kadàr je ta smerkel sukrovzhen,
okoli

okoli febe ję , gniјé , inu smę-
dy ; kadar glava , vrat , inu trebuch
otęzhe , goltanz fe vname , inu to
bolno shival dęrsa popade.

Kadar pak bolešen loshifhi sa-
zhetik imá : kadar mersliza pozhasi
rafse : kadar ti kraji , kę imajo ofh-
pizé vùn vdáriti , pozhasi inu lę
malu otekó : kadar fe is nofsniz med
zhetertim inu pętim dnęvam lę ma-
lu prekuhaniga shlęma vùn zędy :
kadar ofhpizé ravnu v' tim zhafsi
k' malu vùn vdárijo , shival ny pre-
vezh bolna , inu lųfht k' jędi zęlú ne
sgųby , taistikrat je enu dobru sna-
minję. Vųnder morete per takih
ovzah tudi na starost , mozh , inu
vsháfanje tiga trupla ględati , slafsi
pak

pak na tē breje poáhtati; sakaj one per tih nar bolshih ofhpizah rade povèrshejo, — inu po tēm konz vsámó.

Sa jagueta ofhpizé, sploh rézhi, nyso takú nevarne; lety jih tudi malu kadaj dobodo, de so lih matere, katere sèfsajo, s'njimi obdáne. Tukaj je pak lē govorjénje od tih dobrih ofhpiz.

Aku hozhete ofhpizé osdraviti, mórete vsè to dobro prevdariti, kar sim vam do sdaj rekal. Nar prēd morete tē bolne od tih sdravih lozhíti: teiste v'posèbne prestorne hleve djati: na zhas v'lejti, na vrème, na mras, inu vrozhíno poah-tati, inu po tim jih dersháti.

ony. Vy morete vashe hleve dobru zhediti: okna inu vrata, zhe vreme perpufty, odpreti, vezhkrat frishno stelo, inu to nar bolshi klajo, slasti pak to, katero nar bol poshele, tim bolnim dati.

Aku mersliza od konza te bolesni malu mozhnejshi pride, ofhpize pak se bolshi kashejo, dajte shivali trikrat na dan pol shlize sheploviga zvetja s'foljo, dokler se ofhpize gnojiti sazhno, inu pustite jo v' tih nar bol jasnih urah zhes dan na fraj luft jiti. Po lejti jo dobru, de tudi po nozhi svunaj hleva ostanejo.

Leta arznya se s'ene pol pesty otrob, ali s'moko, ali s'jeshprenam
smej-

smejſha, inu shivali sa lisat da. Zhe jo taku ne hozhe vsęti, ſkufite jo s' frishno vodó, ali pak s' fokam dati.

Vezhkrat ta bolna shival lúſht h'klaji sguby, sató kęr je jesik nezhdęden, inu vmasan; taistokrat morete uſta s' foléno vodó zhiftiti, kęr potle ſpęt jęſti sazhnó.

Tudi nofs, inu ozhy ſe morejo vezhkrat s' frishno vodó smíti, kaddar mokre perhajat sazhnéjo.

Kakór hitru ſe ofhpizé gnojíti sazhnó, shivali ny tręba druge arznye dajati, kakór fol.

Zhe ſo tę bolne ovzę sadęlane, jim en podolgasti kofzhik shajfe
no-

noter v'ritnek vtàkníte , inu dajte jim soléno vodó píti.

Zhe fo ofhpizé hudobne , gnile, vkuptekozhe , vsamíte mlado hraštovo fkorjo , poshùfhíte jo , inu stolzhíte jo k'eni fhtupi ; potle ravnu toliku kamnate , ali tershafhke foly vmes smejsfhajte ; perlíte vode , naredíte is tēga enū goštu tastú , inu dajte ga shivali sa lisat , koliku bo hotla.

She bolfbi , inu fhe mozhnejshi bo ta arznya , zhe en dejl goluna sraven deñete. Ty , kateri vinu imajo , ga snajo tej bolni shivini nekatero shlizo zhes dan noter vlíti.

Na mejst hraštove fkorje snate tudi dobru stolzhenih jeshíz , rosh-

marina , shajbelna , materne dufhize ,
 ishopa , ali kakufhniga drugiga lejpú
 dufhęzhiga sęlįsha vsęti.

Aku shival dęrso imá , dajte jęj
 mozhnati sok , ali sok is rofhtaniga
 kruha , ali dva , trykrat na dan toli-
 ku , kakòr en oręh snęse , od letęj-
 ga latverga :

Vsami tormentilove korenine ,
 inu rofhtane lejzhe , od vsake po-
 lovizo . Stólzhi vse vkup , de bo
 ena shtupa ratała , inu naredi s'brin-
 jovim shaftam is letęjga enu testú.
 Kadar vidité , de ta bolna shival
 teshku fopit , kafhlat , inu glavo na-
 prej molíti sazhné , tajstikrat snate
 vshe verjęti , de ona sraven kos ali

ofhpiz tudi vnęte pluzha imá, inu de se v' veliki nevarnosti snajde.

Ta nar bolshi mittel v' tim perpadki jé teloh, ali arasova shnora na perfih, katęra se s' eno fhiroko na dva platy resheozho jęglo fkusi kosho savlęzhe.

Zhe pak vidite, de je vrat vnęt, taku vshgíte s' enim tumpastu - ofhpizhenim rasbęlenim sheleşam nekatere blęke na kosho noter v' goltanzi.

Aku se mersli otoki v' kakufh-nim kraji naredę, se varujte, noter řesati; sakaj sná prřad sraven priti, inu potle shival konęz vsame; zhe pak vrozhinfki otóki vùn vdarijo, jih snate bres nevarnosti ofnati, kakòr hitru lo sręli.

*Od metlajov, ali od gnile boljšni
tih ovaz.*

Obéna boljšen ny taku nevarna sa
ovzë, kakòr leta gnila boljšen. Ona
všë okoli prinësse, zhe se jim ob-
zhafsi ne pomaga. Ona truplu na-
eno pozhafno visho doli perpravi,
inu kry v' shilah fkasy.

Od konza je tefhkú sa sposna-
ti; shival svoje sdravle sguby, inu
vunder she s' miram dobru vùn vidi;
vam se sasdeva, de truplu bøl gori,
kakòr doli jémle: herbèt rata okro-
gel, trebuh debël, inu poln.

Ampak všë letú vafs golfa: lë
dodru ahtengo dajte na ovzë, katë-
re se na tako visho premëne, inu

vy bote samerkali, de nyfo vezh taku brihtne, inu vefsęle kakor fizer; bote samerkali, de, kadar jih vun gonite, po zhafsi stopajo, se vezhkrat spodtekó, k' malu trudne ratajo, inu nizh vezh taku v' kup ne letajo, kakor fizer; bote vidili, de na pafhi bol te suhe, kakor te selene selfha ishejo; bol germovje, kakor travo lubijo; bote najdli, de ozhy njih poprejshni ogen nimajo, ampak de bol trudne, inu tamne ratajo.

Kadar bolešen dalej gre, sazhno lety dejli mokri, vodeni, bledy, inu vshnelkasti ratuvati. Nebu v' uftih sazhne otekati: jesik je strohnel, vus bled, vmasan, poln blata, inu gnil: mesu nad sobmy sguby

svojo farbo , inu kerpkoft : blędú ,
napihnenú , mehku , inu gobovu rata ;
smerdy , kakòr per zhlovękih , ka-
terim ufta gnijó ; kadár ga pertífne-
te , se k'malu kry pokashe ; sobję
se majó , inu pozhasi vùn padejo .

Volna svojo farbo premeny ,
sguby svitlobo , inu svoj dobri duh ;
je vsa vpadena , inu se nìzh prov
koshe ne dershy . To olje , kateru
jo sdravo pofajhta , je sdaj bol vo-
dęnu , kakòr maftnu ; bol smerdy ,
kakòr dufhy .

Tudi kosha je vsa drugazhi ; ona
ny vezh takú rudezha , kakòr per
eni sdravi ovzi ; ona imá eno blędo ,
mertvashko farbo . Serzę flabu , hi-
tru , inu kratku bije .

Kadàr koli letę snaminja samęrate, vafhi shivinzi nìzh dobriga napręj ne ftojí; nar majn pak imate vupati, kadàr vrat otękat sazhné, inu kadàr se trebuh napęna. Taiftikrat je truplu fkasénu, kry je raszejena, shanfti fo gnili.

Kadàr zèrknene ovzę gori dęnete, katęre fo v' tęj bolęsni doli padle, bote męsó oshętu, inu grosnu mehku, zheva blęde, s' shlęmam obdane; loj v' mręshi, v' kręshelzi, v' vraní shulzen, selęnkast, ali rumęnkast: sholz fkasén: tę debele shile na jętrih, inu sholzhne poti s' million tenkih, inu ravnih zhervizhkov, ali taku imenuvanih metalajovih poshikov napolnene najdli, katęri ne pridejo od jajz tęh pijavk,

ampak le od bolniga stanú tiga trupla per shivalih. Sraven bote tudi pluzha vkup-padene, blęde, strohņęle, inu v' persih, kakor v'trebuhi, veliku vodęnih meherjov najdli.

Letę zhervizhke, ali metlaje vy sa urshoh tę bolęsni dershitę; ampak vy se golfáte: gnijęnje imá vse druge urshohe: letó pride od gniliga lufta; od gnile, gļęnaste vode; od mozhirnih, niskih pash; od mastne vodęne trave; od pománkanja tih grenkih, inu shlahtnih sęlifh; od mokriga vremeną; od mokrih, saporzhnih hļęvov; od pítanja; od nemarne stręshbe, inu varđevanja — s'eno besędo, od vfi-ga tęga, kar drob, slasti pak jętra, inu sholz fkasy.

Hribi, inu visoki kraji, ker dosti greukih, inu shlahtnih selishov rafse, ovze pred gnilo bolensnijo obvarujejo, kadar jih gori shenete, pruden bolesen okoli sebe feshhe, inu zelu truplu noter vsame.

Med vfimi mittelni je sol ta nar bolshi, ta nar mozhnejshi — fufebnu, zhe jo ob zhafsi inu dosti shivali daste. Vy jo snate famo nuzati, ali pak s' otrobami, s' jeshprenam, ali s' ovfeno kafho, s' fhtupo od pelina, roshmarina, ishopa, ali shajbelna: s'tolzhenovim verbovo ali hrastovo fkorjo: s' janesham, olantam, ali luzjanam: s' trebeliko, ali lajnesham, ali s' kimelnovim semenam: s' brinovim pepelam: s' fajami od pezhy: s'tolzhenim shelodam, ali jeshizo; s' fhtu-

ſhtupo od mrovlinzov , s' golunam ,
s' grenko foljo , s' ſteklenino , s' vi-
nam &c. &c. ſmeſhati.

Sa zherve v' jetrih je kaſtra prov-
nuzna , aku ſhivali 20 ali 30 granov
v' pol maſselzi kuhaniga pelina , lo-
patke , vratizha , ali mertvize , ver-
bove , ali hraſtove ſkorje , s' pra-
protam , ali s' ſterdjó poſflahkáno ,
noter daſte ; od svunaj pak to deſnu
lédje s' kaſtrovo vodo vezkrat ri-
bate.

Modri kmětje (jeſt pravim , ti
modri) ſnajo tudi piſhem poſkufiti.

Ampak vunder vſe letę arznye
nižh ne nuzájo , aku vy paſho ne
premenite : ovzę na viſoke kraje ,
inu

inu hribe ne gónite: jim sdravo klajo ne daste, vašhe hlěve zhědne inu luftne ne dershité.

Nar bol bote vy vašho shival pred gnilo bolěsnjo obvarovali, zhe jěj v' mokrim vreměni letó shtatuvati bote:

Vsamite, postavim sa eno ovzo, eno shlizo foly, pol shlize pepěla, pol shlize pelinove shtupe, pol shlize roshmarinove shtupe, en kvintelz fajn stolzhene steklénine;

naredite is tēja s' vodó enu těstú,

inu dajte ga ovzam lisati.

Péta Postava.

*Od lastnost teh svin, inu od njih
posebnih bolešen.*

Kakú nuzne so svinje sa vashe gospodarstvu, ne vej obedèn bòl, kakòr vy: vy vejste, kaku vam njih mefsú dobu dùšhy, inu kaj vam na denarjih nòtèr nefsó.

Vam nimam tedaj od nuza njih reje nìzh povèdati; to pak vam hózhem, inu mórem povèdati, kaj sa eno fórtó imate vy rediti, zhe si hózhete s' rejo pomagati, vashe gospodarstvu poboljšati, inu vashe pèrhodísha povikšhati.

Dershíte v' sbiranji tẽh fvin ,
 katere sa rejo odlózhite , tẽjste re-
 gëlze , katere fim vam pèr sbiranji
 tẽ govẽje shivine naprej písal : is-
 volíte vselej tẽ nar bòl sdrave , tẽ
 nar mozhnejshi , tẽ nar bòlshi .

Ne glejte toliku na farbo , ka-
 kòr veliku vezh na fórtó , od ka-
 tere pridejo .

Skufhajte fufebnu take dobiti ,
 katere se na velikosti , inu lepim fur-
 mi tiga trupla od drugih lózhijo .
 Poishite , zhe morete , tẽ dolge , na
 straneh fhiroke , trebuhaste , s' krat-
 kimi inu mozhnimi vratmy , fhiro-
 kih pèrs , fhirokih inu kratkih nóg ,
 tenkokóshne , tẽ frishne , inu po-
 srẽshne ; lẽ take fvinjẽ vam bódo

sa muz. Tę male, tę klaverne, tę flabe nifo sa reĵo, sakaj povęrshejo ravnu take mlade, ali pak sĝol hrome.

S' tęmi na pol nagimi, ĝęrdimi, katęre nifo po furni, je ravnu takú; obdvóje imajo enake mladizhe, slafsti zhe ne ĝredo k' drugim po pleme.

Pred pet firtelzov leĵta ne puftite po pleme ĵiti, zhe hózhete is mladizhov kaj prida srediti.

Zhe imate perloshnoft inu perpuftenje, vaŝhe ŝvinje k' divĵim merĵazam puftiti, taku ĵih puŝtíte leĵkje po pleme ĵiti: ŝkusi tó bóte vaŝhe forte pobóľŝhali, inu sdrav sarod v' vaŝhe ŝvinjake dobili.

Mózha, zhe dolgu těrpy, fhko-
duje svinjam, kakòr drugi shivini,
zhe jih vùn shenete, ali domá fuhú
ne dershité : one sboleş, dobodo
kushne bolešni, inu vsamejo konèz
v' tropah.

Is tēja snate fkleniti, kakú
mozhnu se golufate, zhe mejnite,
de je ta svinjak nar bólfhi, nar
sdravifhi, kateri je nar nishifhi, nar
bòl nezheđen od snótraj, inu nar
bòl vmasan od svunaj. Svinjè ima-
jo taku rade zheđnost fvojga trupla,
kakòr ta druga shivina; zhe se po
blati valajo, se sgody sató, ali de
se ohlade, ali pak de tó blatu od
kóshe ozhistijo, kateru se je po vèr-
hi prijèlu; takú jih tudi le njih po-
srèsh-

sręfhnost pęrfhene, de na poli, ali na mozhirnih krajih rijęjo.

Tudi ta fuha vrozhina je njih sdravju super; slasti zhe dolgu inu mozhnu terpy. Zělú divji přęfhizhi od tęga doli řtopijo, zhe ne najdejo lush, ali mlak, ali mozhirnih krajov.

Ene forte jęd dolgu vshita řtury, de shivali pozhafsi sbolę, slasti takrat, kadār ne dobę foly. Ravnu to se sgody, kadār bódo prefutrane; one dobę bolęśni, grinto, gnilobo med řhetinami, vufhy; njih řhpeh se rāspufha, inu řtópijo doli, ali od vodenize, ali od drugih bolęsën, zhe se ne sakólejo.

To se sgody tēm svinjam, ka-
 tere malu ali nikoli na luft ne pri-
 dejo: katere vednu v' blati leshe:
 katere se pēr veliki vrozhini v' mla-
 ki ne ohlade, inu ne morejo svoje
 koshe od blata otrēbiti, kateru jih
 je, fērby, inu kasy, inu sató shi-
 vali bres prenehanja nadleshje.

K' takim sa bolne sdravim mla-
 kam ne smēte svinjam braniti; one
 jih ishejo is potrebe: one se vala-
 jo is fkrivniga povēlja tē nature
 nótri.

Take lushe, mlake inu mozhir-
 ni kraji jim ne fhkodujejo: one jih
 veliku vezh sdrave obdershe: ffri-
 fhajo njih kry, potērdijo njih truplu,
 ozhistijo kósho, vstavijo ferbezhizo,
 jim

jim fturë luftht k'jedi, jih fturë rafti, inu gori-jemati, fturë njih mefsú bøl shmahtnu, salu bøl zhverftù, inu fhpeh bøl terd. Bres takih mlak ratajo fvinje ravnu takú malu, kakòr raze inu gofsy bres vode.

Boleşni, inu kuge, katere fvinje nar navadnihhi dobë, fo letë:

Grinte inu vufhy.

Kaj fo të dvë sa ene nadloge, vám ny treba popisvati: vfaki jih posná: one fo na kóshi, inu se dadó sposnat is tiga neprenëhaniga zhehanja, inu prafkanja notri inu svunaj fvinajka; lë të arznye vam hózhem na snánje dati, katere morete super letë bolëshni fhtatuvati.

Pred všem morete vy svinję na fraj luft puftiti : nję omíti , inu kopati : tudi jim morete puftiti , de se v' blati valajo , slafti v' sazhetki , kadàr se leta nadlòga sazhné. Zhe se nizh ne bólfha , potle smíte tę nezhdne kraje na koshi ene dvakrat na dan s' hudim lugam , inu nuzajte , kadàr se pofufhę , letó shalbo :

Vsámíte try lóte zherne fabotilie , to je , tę vufhive fhtupe , inu smęfhajte letó fhtupo s' devęť lotov putra.

S' letó shalbo pomashite tę grintove flare dobru , inu sapríte shivali vsaj na pol dnež v'en fuh , vunder pak luftèn svinjak , de arznya svojo mózh fkasati móre ; potle snate tę bolne spęť vúnkaj spuftiti.

Zhe

Zhe je potreba fhe enkrat pomasa-
 ti, kar snate is tega sposnati, zhe fer-
 bezhiza inu prafkanje ne neha, taku
 je nar bolsi, zhe se zhes ta drugi
 dan sgody; po tem, kadar fo bili
 preshizi poprej s' lugam spet omiti.
 Zhe pak hozhete shvepleno shalbo,
 ali od shiviga frebra shalbo nuzati,
 taku jo morete od Apotekarjov vse-
 ti, inu dobru merkati, de ne bo-
 te od shiviga frebra shalbo pre vezh-
 krat nuzali, slasti pak de jo ne bo-
 te pre debelu nazheshkali.

Od gnilobe med shetinami.

Gniloba med shetinami malukadaj
 fama postane; ona vekshi dejl sa
 tem pride, kadar se sazhne fhpeh ras-
 pushati, ali gori pokati, inu se da
 spo-

fposnati fkusi të krivave korenine,
inu vùn padanje tëh fhetín.

Letá bolesèn grę fizer pozhasi
naprej , pak je vùnder veliku ne-
varnihi sa shivali , kakòr grinta ;
vekihi deji fe vlóti tëh fvin , katę-
re fe malu slętajo , katęre malu-
kàdaj is fvinjaka gredó , katęre dol-
gu , ali vse fkusi ene sòrte jęd , ali
futer imajo , ali katęre fo bilę pre-
pitane.

Pèr fvinjah , katęre fe vùn gó-
nijo , inu fizer zhędnu dęrsę , ne-
vftane nikoli letá bolesèn , ali zélú
po rędkim ; zhe hózhete tędaj va-
fhe shivali pred letó nadlógó obva-
ruvati , taku jim puftíte luft , pre-
mejnite v'zhafsi jęd , inu sakolíte,
ali

ali predajte jih, zhe sazhnó per pi-
hanji malu jęfti; sakaj ta zhafs fe ima-
te od arzny malu, ali zélú obene
pomozhi trofhtati.

Vękřhi dejl fe lóshej leteј nadló-
gi napreј pride, kakòr potle vęnta, ka-
dàr fe vshe rás-fili; mittelne fim vam
vshe povędal: natura tęh shival jih
fama shely, vy jim jih imate lę pęr-
puftiti. Ti mittelni, katęri fhe sra-
vęn letih pomagajo, fo tó nesrełu
fadje, shelod, shir, pijazha od ku-
hanih ishiz, ali konóper s'loljó smę-
řhana, zkřfta apnęna voda, voda od
galuna, inu hrařtova fkróřja od mladih
dręvęřs, ali vęј. Letó fkróřjo snate
vy kakòr ishize, ali fkuhati, inu
pijazho od tęga fvinjam piti puftiti,
katęrim fhetine vún padati sazhęna-

jo; ali jo pak snate k' fhtupi fte-
zhi, inu vsakimu presfizhu vsaki dan
dvakrat eno polno shlizo med jed
smeshati. (To se saftopi, de more
ikorja poprej pofushena biti.)

Vse letę arznye pak nuzajo le
v' sazhetki, kadar se gniloba med
fhetinami perkashe, tudi tazhafs le
per sdravim vremeni, zhe so fvin-
jaki zhedni, fuhí, inu luftni, inu zhe
fvinje fhe rade jedó. Kadar se je
pak leta bolšen vse ras - filila; ali
zhe je vreme dolgu deshevnu, mo-
krú, saparnu, fvinjaki tamni, vma-
sani, inu saparni : zhe fvinje futer od
jedi do jedi v' koriti leshati puste,
de ne pojedó veliku : takrat nimajo
ne arznye, ne druge pomozhi vezh
mozhy tim bolnim shivlenje ohraniti.

Od shenkou, ali ikèr.

Shenki, ali ikre so le ena per
fvinjah navadna bolešèn. Seme letè
bolešni leshy v' njih naturi. Jest
ishem tóistu v' enim kali, katèriga
ti mladi preshizhki ravnu takú od
tih starih poerbajo, kakòr jagneta tó
feme tiga zhèrvá v' moshganih.

V' sazhetki so shenki fkriti; tè
shivali, katère letó nadlògo terpe,
nedadó obeniga snaminja ene boleš-
ni; one so frishne, posrešhne, inu
fe sdè popolnoma sdrave, sa tèga
vólo fe tudi is pèrviga konza na le-
tó ne porajta veliku; ali zhe fe
shivali fkoraj ne sakólejo, takú po-
stane ena bolešèn, katèra shpeh
fkasy, melsú, inu mast ràspusty, de
je obdvóje nagnusnu viditi.

Od tód pride, de veliku ludy
 fhenke, ali ikre tēh svín k' franzó-
 sam tē goveje shivine perglhajo,
 tó je h' tējisti bolēsni, kēr se krave
 vėdnu pojat hózhejo, inu dershe
 shenke ravnu sa tako bolēsèn. De
 si se lih v' letēj režhi mótijo, taku
 je vundèr rēs, de ftari inu rās file-
 ni fhenki mefsú tēh svín nezheđnu,
 zhèrvivu, nesdravu, inu ravnu ta-
 ku nagnufnu fturę, kakòr ftari fran-
 zósi, ali shela se pójat per goveji
 shivini.

Prefhizhi od tēga radi nagnenje
 k' fhenkam takú, kakòr k' gnilobi
 med fhetinami dobe, zhe dolgu ene
 sòrte futer vshivajo: zhe jim frish-
 niga lufta, zhiste inu sdrave vode
 manka, ali zhe se ne slėtajo: kadàr

dólgu v' tèsnih , v' nezhdènih fvinjakah , ali mozhèrnih dvorishih leshe : kadàr so prepitane , ali kadàr pomanjanje ene rezhy tèrpe , katèra h'njih sdravju tèkne.

Nar navadnih se perkashe leta bolešen per srèdni starosti ; veliku bòl po rèdkim vstane v' mladosti , inu fkoraj nikoli v' njih starosti.

Arzny super fhenke se vam veliku svètuje ; tè prave so letè , de se vy vseh urshahov varujete , katèri k'letèj bolešni perloshnost dadó. Kakòr arznja se da fvinjám grah , sellen inu suh shelod : kamnata sol s'pepèlam , inu otróbmi smèshana : piazha od luga s'enu malu , Salmiaka smèshana : Shpiesglass v' fhtupi : ali ta po Nemshku imenuvana arznja

(Spiess-

(Spiessglaßleber) dva ali trykrat na dan po kvintelzi noter dana, inu fhe veliku drugih arzny se hvali; ali obena ne preshene hitrejšhi fhenkov po sagvishanji eniga na svinško rejo sastopniga, * kakòr pomije, katere se v' kufrasti posódi vkupej spravljajo, inu svinjam od dne do dne piti dadó. Kdòr nima kufraste posóde, de bi pomije nóter hranil, tá naj smesha spileni kufer s' ravnu toliku soljó: naj pufty, de se kufer od foly pozera, inu naj da fhenkastim svinjam vsaki dan eno shlizo polno med njih jed ali pijazho.

Derenje, ali laxiranje.

Derenje se vlóti svín vékshi dejl per mokrim inu merslim vremeni, nar

na-

* Gospóda Strunza.

navadnihhi tédaj v' jelseni , inu spo-
mlad.

Letó je v' zhafsi dobru , v' zhafsi
fhkodlivu : sdaj je k' sdravju , sdaj
k' smèrti. Zhe derenje fvinjè ne
flaby , inu lushta k' jèdi ne odvsa-
me , se nimate tēga nizh bati ; onu
ozhifiti shivali , inu jih stury sdrave.
Tó samú , kar mórete ta zhafs stu-
riti , je , de tē bólne pred mokroto,
inu mrasam obvarujete , inu de jih
v' suhe inu dobru nastlane fvinjake
dēnete. Arzny ny obenih potreba.

Zhe pak ta nadloga dalej tērpy ,
taku odvsame tim bólnim mózh , inu
s' letó tudi lusht k' jèdi : tédaj dajte
njim dvakrat na dan eno shlizo pól-
no shtupe od sheloda , ali lēzhe
s' eno pol shlize shtupe od Jalapove
kore.

korenine, inu s' eno dobro pestjó mokriga vřhána, ali otrobov jeřti.

Leto pomozh jim morete shta-
tuvatí slasti ta zhařs, kadař to blatu,
kateru od shival pride, možnú
řměrdu. Vy morete leto arznyó
taku dolgu nuzati, de se ta řmrad
sguby, inu de řvinje ból řriřhne ra-
tajo. Zhe se leto sgody, inu de-
renje řhe ne neřha, tédaj naredíte
letó řhtupo:

Vsamíte shelóda ali lezhe řheřt
perířh. Rořhtajte jo, de zhernkařta
rata, řtolzíte jo dobrú, inu jo řmeř-
řhajte s' dvěma perířhama řhtupe od
řtolzhene hrařtove řkórje, inu rav-
nu tolikajn grenke řoly, (Piterřalz)
řnu řmeřřhajte med vřako jeřd eno řhli-
zo polno leto řhtupe. Vunděr ne
řmeř-

smęte v' nęmar puftiti , kar fim vam
sgoraj rękál , namrezh : de shivali
pred mrasam obvarujete , inu fuhú
dershité. Bres letę fkěrby tę dru-
ge arznye nızh ne pomagajo , de-
renje lę napręj těrpy , inu ti bolni
ratajo grishovi , inu ftópijo doli.

*Kufharji, krof, otók v' vrati, ali
divji ogèn.*

Obena bolešèn ny sa vashe fvinję
takú fhkodliva, kakòr kufharji , krof,
ali vnęmanje v' gěrli. Vy jo ime-
nujete kufharji , po Nęmfhku divji
ogèn , inu saftópite fkusi letò eno
bolešèn , katęra fvinję hitru vmory ,
inu od obene arznye ne jęna.

Leta nadlóga se da sposnati na-
vadnu fkusi en těrđ , bolezh , inu
vrózh otók , katęri se dostikrat fa-

mu na vrati, dosti krat pak na vrati,
na glavi, na pèrsih, inu na trèbuhì
sastavi, zhelusti vkupej vlejzhe, sa-
po brani, inu shivali v' kratkim sa-
dushy.

Otók je okrógèl, eni sidarski
plajbi podobèn, doglast, njegova
farba je sdaj svitlu - rudezha, sdaj
támnú - rudezha, sdaj zhèrnu - ru-
deshkasta, sdaj dimasta, sdaj svin-
zhene farbe, sdaj blekasta, sdaj
shtrahasta. Oben otok se ne ognojí,
inu zèlú malukàdaj se en otók ràs-
dejly; od tód pride, de fkoraj vse
svinję s' letó bolesnijo doli stópijo.

Sravèn otóka bóte vy she dru-
ge snaminja samerkali, zhe dobru
mèrkate: vy bóte vidili, de shivali
teskku sopejo, hrepajo, rilz odpe-
rajo,

rajo, jesik vùn pomalajo, is nosniz smerkel dajó, is ozhy folse: de je goltanz, inu jesik zhernu - dimast, rudezh inu zhernikast, svinzhene farbe, inu rilz mèrtvashke farbe viditi: vy bóte vidili, de so shivali filnu trudne, shalostne, inu otóshne: de imajo eno možno mèrslizo inu vrozhino v' glavi.

Nar navadnifhi vstane leta bole-sèn, kadàr je po lèjtu dolgu mokrú, inu mèrslu, inu narvezhkrat vdari vùn na takih krajih, kateri nísku le-shè. Pak tudi v' bólfhíh lèjtih, inu v' tih víkfíh krajih se ona pèrkashe; tó se sgody susebnu, kadàr se snèg na gorah posnu, inu she lè okoli krèfsa, ali potle staja, inu kadàr more-jo svinjè letó sneshèno vodo piti.

Vun-

Vundèr pak leta bolèsèn malukàdaj vse fvinjè prime, katère se v' tim bolnim kraji snajdejo; v'zhafsi se vloti lè tèh starih, v'zhafsi tèh mladih, v'zhafsi tèh per frèdni starosti, tèh rèsanìh, ali ne rèsanìh, tèh debèlih, ali kumernih, tèh brèjih, ali tèh, katèri s'he fèlsajo. Na leta ràslózhik mórete dobru mèrkati: on vam bó dostikrat vezh pomagal, kakòr vse arznye: On vam bó pokasal, katère bolèsèn nar bòl naplèta, sa katère se je od lete nadloge veliku ali malu bati.

Na mózh tèh arzny se nimate vy v'letej bolèsni veliku sanafhati, kadàr vshe vùn vdari: ti bolni ne morejo arznye jemati, tudi ne poshrèti, zhe jih lih vsamejo, one

poprej doli stópijo , prejden arznye svojo mózh fkashejo.

Tudi tē vunajne arznye , katere vy na bule dēnete , ne osdravijo , nar majn pak ta zhafs , kadār otók hitru vstane , inu naglu do ene visoke stopnje frafte : zhe so svinjē , prejdèn fo v'letó bolēsèn padle , veliku terpele : zhe je bilu njih truplu fkusi flabu vārdevanje fকাশenu ; zhe njih kry ny ruderzha , ampak vodēna. Tē pazarije s'limam , s'jēfsiham , inu kafro , oklade od shganiga vina , jessiha inu kafre , vbadanje fkusi kósho s'nosham , savlezhenje , inu vezh drugih mittel-nov , katere vam hvalijo , fo tukaj bres mozhy inu nizh ne sdadó.

Veliku vezh si bóte pomagali, zhe se pomujate, teŝte shivali ohraniti, katere se vam ŝhe sdrave sde. Jeŝt vam hózhem te mittelne na róko dati, kateri vam bodo pomagali.

Nar poprej ŝkufhajte ta urshoh svejditi, is kateriga ŝo ŝvinje ŝbolele. Zhe je ta prevelika vrozhina, taku jih deníte v'ŝenzo, v' hladne luŝtne ŝvinjake, ali hleve; puŝtíte jih kopati, v' blati valati, inu le v' hladnih urah vùn gnati. Zhe ŝo pak od mokrote ŝbolele, ali od merskih veťrov, takrat jih derŝíte v'gor-kih ŝuhih ŝvinjakih, ali hlevih, — inu zhe ŝo druge rezhy urshoh nad boleŝnijo, taku ŝe mórete ravnu takú pomujati, de jih prozh ŝpravite, prebèrnete, inu pobólŝhate.

Drugizh mórete vy , kakòr hitru en preshizh sboly , vse tẹ druge sda;zi is svinjaka vùnkaj vsęti , inu v'en drugi hlęv , ali kraj djati.

Trętizh dajte vsakimu dvakrat na dan eno majhino shlizo kamnate foly s'enim kuintelzam galuna inu enu perishe ali dva vs'hęna , otróbov , ali móke smeshanu sa pojęsti.

Ali pak vsámíte na męsti galuna , tenkù stolzhe ne hraštove kóshe , ishizh , ali shelóda ene pol shlize : ali pak na mesti tęga ravnu toliku farbarske ruderzhe farbe.

Ali stolzHITE shiviga apna k'fhtupi per eni glihi en funt , smęshajte letó s' enim funtam mástné jilovze , inu pol funta salitarjam , inu dajte

vsakimu preshizhu na dan try sbhize od tega.

Tudi pepel od tèrdiga lejfsá je dóbèr , zhe ga po perishih med pija-zho , ali jèd smeshate.

Vundèr pak bódo letè arznye lè ta zhafs pomagale , zhe urshohe , tè bolesni premenité , popravite , inu prozh spravite ; sakaj arznye sna-jo lè enukoliku , ne pak vse fturi-ti : one so lè pomozhi sa en dejl , ne pak sa vse.

K O N Z.

